

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra obchodního práva

Diplomová práce

**Mezinárodní právo soukromé ve srovnávacím pohledu
(srovnání vybraného úseku v českém právu a právu zvoleného státu)**

**Private international law from a comparative perspective
(comparison of a particular segment in Czech law and the law of a
selected country)**

Vypracovala: Ivana Suchá

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc., Dsc.

Datum vypracování: Březen 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 31. 3. 2015

.....
Ivana Suchá

Poděkování

Děkuji vedoucí práce, paní prof. JUDr. Monice Pauknerové, CSc., DSc., za čas a cenné rady, které mi poskytla při svých konzultacích. Děkuji také své rodině a přátelům především za jejich trpělivost.

Obsah:

1. Úvod.....	6
2. Mezinárodní rodinné právo a jeho pojem.....	8
3. Kolizní normy a určování rozhodného práva.....	10
4. Pravomoc.....	16
5. Manželství.....	17
5.1. Prameny právní úpravy.....	17
5.1.1. Nařízení Brusel II bis.....	17
5.1.2. Nařízení Řím III.....	19
5.1.3. Nařízení 4/2009, o výživném.....	20
5.1.4. Haagský protokol z roku 2007.....	21
5.1.5. Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.....	22
5.1.6. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (EGBGB).....	23
5.1.7. Gesetz über den Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit.....	24
5.2. Pravomoc soudů ve věcech manželských.....	24
5.3. Srovnání kolizních norem.....	26
5.3.1. Uzavření manželství.....	26
5.3.2. Osobní poměry manželů.....	31
5.3.3. Majetkové poměry manželů.....	34
5.3.4. Zánik manželství.....	36
5. 4. Návrh na řízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů manželů.....	37
6. Registrované partnerství.....	39
6.1. Prameny právní úpravy.....	39
6.1.1. Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.....	39
6.1.2. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (EGBGB).....	39
6.1.3. Gesetz über den Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit.....	40
6.2. Pravomoc soudů ve věcech partnerských.....	40
6.3. Srovnání kolizních norem.....	41
6.3.1. Způsobilst osoby uzavřít registrované partnerství.....	42

6.3.2. Osobní a majetkové poměry registrovaných partnerů.....	44
6.3.3. Zrušení registrovaného partnerství.....	45
6. 4. Návrh na řízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství.....	46
7. Osvojení.....	47
7.1. Prameny právní úpravy.....	48
7.2. Pravomoc soudů ve věcech osvojení.....	48
7.3. Kolizní úprava osvojení.....	50
7.3.1. Podmínky osvojení.....	50
7.3.2. Účinky osvojení.....	53
7.3.3. Poměry mezi osvojencem a osvojitelem.....	54
7.3.4. Zrušení osvojení.....	55
8. Závěr.....	57
Seznam zkratk.....	60
Seznam použité literatury.....	61
Abstrakt.....	70

1. Úvod

Jako předmět své diplomové práce jsem si zvolila srovnání kolizních norem německého a českého právního řádu v oblasti mezinárodního rodinného práva, se zaměřením na manželské právo, registrované partnerství a osvojení. Oblast mezinárodního rodinného práva je však oblastí velmi rozsáhlou a mimo předmět této práce zůstaly další otázky, jako poměry mezi rodiči a dětmi, rodičovské odpovědnosti či některé další formy náhradní péče o dítě, poručenství a opatrovnictví.

Pro zpracování práce jsem zvolila především komparativní a deskriptivní metodu. Mým cílem bylo zejména vysvětlit podstatu mezinárodního rodinného práva, jakožto součásti mezinárodního práva soukromého, a jeho jednotlivých institutů, jak jsou pojaty prameny práva v této oblasti. Zároveň jsem chtěla přiblížit postup, pomocí kterého je pro určitý právní poměr s mezinárodním prvkem určováno rozhodné právo či určen orgán, který bude oprávněn jej projednat a popřípadě vydat závazné rozhodnutí. To vše s poukazem na rozdíly, které v právních úpravách jednotlivých států panují.

Diplomovou práci jsem rozčlenila do několika tematických kapitol. Po úvodu následuje kapitola vysvětlující pojem mezinárodního rodinného práva a jeho zvláštností oproti vnitrostátní úpravě rodinného práva jednotlivých států. Předmětem kapitoly třetí jsou kolizní normy a způsob, jakým je na jejich základě určováno rozhodné právo. Jsou zde zařazeny i problémy, které s sebou může aplikace rozhodného práva na daný právní poměr nést. Kapitola čtvrtá pojednává obecně o pravomoci soudů v mezinárodním právu rodinném. Následující kapitola je zaměřena na téma mezinárodního manželství a jeho pojmu. Podkapitoly jsou věnovány jednotlivým pramenům práva v této oblasti, určování pravomoci soudů a následně komparaci kolizních norem České republiky (dále pouze „ČR“) a Spolkové republiky Německo (dále pouze „SRN“) v této oblasti. Kapitola šestá je zaměřena na registrované partnerství, její podkapitoly jsou věnovány opět určení pravomoci soudů v této oblasti a komparaci kolizních norem v oblasti uzavření registrovaného partnerství, osobních a majetkových poměrů registrovaných partnerů, včetně připravovaného unijního nařízení pro unifikaci těchto kolizních norem a zrušení registrovaného partnerství. Sedmá kapitola je věnována osvojení, je členěna do tří podkapitol zaměřených na prameny práva, pravomoc soudů ve věcech osvojení a srovnání kolizních norem v oblasti podmínek a účinků osvojení či následných poměrů

mezi osvojitelem a osvojencem. Práce je zakončena kapitolou osmou, závěrem, po kterém následuje seznam zkratk, seznam použité literatury a abstrakt v českém a anglickém jazyce.

Dle mého názoru jsou právní předpisy z této oblasti významné zejména proto, že vzhledem k migraci osob v rámci celého světa se neustále zvyšuje frekvence interakcí mezi příslušníky různých států a soudy jsou v praxi nuceny stále častěji řešit otázky přesahující hranice práva jednoho státu. Státy již nejsou izolované.

Jen v roce 2013 bylo v ČR přes 441 000 cizinců, přičemž z toho 236 520 zde bylo přihlášeno k trvalému pobytu.¹ S ohledem na vzrůstající tendenci jejich počtu se dá říci, že v současné době bude číslo ještě vyšší. Z údajů Českého statistického úřadu vyplývá, že v ČR je nejvíce slovenských, polských a německých státních občanů. Posoudíme-li situaci v sousedním Německu, zde žilo k 31. prosinci 2014 celkem 8 152 968 cizinců, přičemž největší procento z nich bylo turecké státní příslušnosti (1 527 118).²

Mimo samotné přítomnosti cizinců na území jiného než svého domovského státu dochází velmi často k jejich usazení a navázání sociálních vazeb. Dochází k uzavírání sňatků a založení rodiny. V ČR bylo v roce 2013 uzavřeno celkem 4086 sňatků s cizincem, ženami nejvíce preferovanými jsou manželství s německým státním příslušníkem, u mužů jsou to zejména ženy ze Slovenska, Ukrajiny či Ruska.³

Oblast mezinárodního rodinného práva je oblastí dynamickou, neustále se vyvíjející. Ačkoliv jsou jednotlivé instituty velmi ovlivněné historickými či kulturními tradicemi jednotlivých států, snahy unifikovat kolizní normy této oblasti jsou stále častější. A lze očekávat, že unifikujících právních předpisů bude přibývat.

¹ www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu.

² <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/1221/umfrage/anzahl-der-auslaender-in-deutschland-nach-herkunftsland/>.

³ http://www.czso.cz/documents/10180/20554223/130069-14_2.pdf.

2. Mezinárodní rodinné právo

Mezinárodní právo soukromé (dále pouze „MPS“) lze charakterizovat jako specifickou právní oblast zaměřující se na úpravu soukromoprávních poměrů, tedy poměrů práva občanského, rodinného, obchodního a pracovního, v nichž je obsažen mezinárodní prvek.⁴ Jeho specifičnost jako zvláštního odvětví právního řádu tkví zejména v tom, že jeho předmět není omezen pouze na území jednoho státu, ale některým prvkem se dostává do interakce s právem státu jiného.

Vezmeme-li v úvahu manželství uzavírané mezi dvěma příslušníky stejného státu, uzavírané před orgánem, jež je dle jeho právních předpisů k tomu příslušný, a na území státu, kde mají obvyklý pobyt, jedná se o typický soukromoprávní vztah, na který budou aplikovány vnitrostátní normy občanského práva. Bude-li jeden ze snoubenců cizím státním příslušníkem, tedy oním mezinárodním prvkem, nebude již možná aplikace norem občanského práva, nýbrž vznikne potřeba upravit tyto poměry jinak.

Tento mezinárodní prvek odlišuje mezinárodněprávní vztah od vnitrostátního a je dán, je-li vztah k zahraničí u: subjektu právního poměru (výše zmíněný případ, jeden ze snoubenců je cizím státním příslušníkem), skutečnosti právně významné pro vznik a existenci právního poměru (k uzavření manželství došlo v cizině) či jeho předmětu (majetek manželů je situován v cizině), navíc tento prvek musí být dostatečně významný.⁵ Legální definici mezinárodního prvku v českém právu nenajdeme, zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále jen „ZMPS“) jej používá, avšak definici nepodává.⁶ Německý zákonodárce tento pojem neužívá vůbec, v článku 3 odst. 2 stanoví použitelnost ustanovení Uvozovacího zákona k německému občanskému zákoníku pro určení rozhodného práva pro skutkové stavy, které mají vztah k cizímu státu.

Součástí MPS je i úprava procesních otázek vznikajících v řízeních s mezinárodním prvkem. O takový případ se bude jednat, je-li osvojitel jako účastník řízení o osvojení cizím státním příslušníkem či během soudního řízení vyvstane potřeba

⁴ PAUKNEROVÁ, Monika, RŮŽIČKA, Květoslav a kol. Rekodifikované mezinárodní právo soukromé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. 193 s. ISBN 978-80-87146-94-1. str. 29.

⁵ ONDŘEJ, Jan. Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní. 3. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 474 s. ISBN 978-80-7380-181-6. str. 223.

⁶ KUČERA, Zdeněk. Mezinárodní právo soukromé. 7. opr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2009. 462 s. ISBN 978-80-7239-231-5. s. 18.

provést výslech svědka žijícího kupř. v Belgii. V oblasti procesní části MPS jsou nejvýznamnější ustanovení o pravomoci soudů, neboť nejprve je třeba určit orgán, který bude oprávněn ve věci rozhodovat.

Ohledně zařazení mezinárodního práva soukromého v systému práva existuje několik teorií. Podle teorie internacionalistické je považováno za součást mezinárodního práva veřejného, podle civilistické vychází z občanského práva, jeho poznatků a pojmů, česká právní věda však obě tyto teorie odmítá, považuje MPS za samostatné právní odvětví a každý stát má tedy své vlastní MPS.⁷

Normy mezinárodního rodinného práva lze pojmut jako užší skupinu právních předpisů spadající do odvětví MPS, jejichž předmětem je úprava nejrůznějších vztahů rodinného práva s mezinárodním prvkem. Do oblasti mezinárodního rodinného práva lze řadit zejména otázky manželství, registrovaného partnerství, určování rodičovství, osvojení či poručenství. Vzhledem k přítomnosti mezinárodního prvku na ně nelze aplikovat vnitrostátní právní normy, ale na základě kolizních normy obsažené v právních předpisech MPS je třeba určit rozhodné právo, jehož hmotněprávními předpisy se tyto vztahy budou řídit.

⁷ KUČERA, Zdeněk. Mezinárodní právo soukromé. 7. opr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2009. 462 s. ISBN 978-80-7239-231-5. s. 31.

3. Kolizní normy a určování rozhodného práva

K určování rozhodného práva je MPS využíváno několik metod. Dominantně používanou metodou je v českém i německém právu kolizní metoda, která k tomuto účelu využívá specifických norem označovaných jako kolizní normy (dále „KN“). Specifičnost KN spočívá zejména v tom, že sama neobsahuje hmotněprávní úpravu práv a povinností účastníků právního poměru, ale pouze odkazuje na věcnou normu cizího právního řádu, která bude na daný právní poměr aplikována.⁸ Tomu odpovídá i její konstrukce. V první části, rozsahu, jsou obsaženy právní otázky, které je možné podle KN posoudit. Rozsah je následován druhou částí, navázáním, kde je pomocí speciálních kritérií určováno rozhodné právo, kterým se právní otázky v rozsahu KN budou řídit.

Rozlišují se KN jednostranné, které jsou vývojově starším typem a které odkazují pouze na tuzemské právo. V současné době je zákonodárci od jejich používání opouštěno. Rozšířenějším typem jsou KN dvoustranné, které za použití hraničního určovatele umožňují navázat na kterýkoliv možný právní řád, ať již tuzemský nebo cizí.⁹

Aby mohlo být určeno rozhodné právo, je třeba daný právní poměr kvalifikovat, tedy právně jej zhodnotit, zda jej lze zařadit do rozsahu příslušné KN.¹⁰ Český zákonodárce se rozhodl zakomponovat do ZMPS výslovné ustanovení, jak při tomto právním hodnocení postupovat. Ustanovení § 20 odst. 1 ZMPS stanoví, že primárně by se kvalifikace měla provádět podle českého práva. Jestliže by určitý právní poměr měl být posuzován podle ustanovení více než jednoho právního řádu, je možné na základě § 21 odst. 4 ZMPS při jejich hodnocení přihlídnout také k funkci, kterou v rámci svého právního řádu plní. V SRN výslovné ustanovení pro kvalifikaci chybí, v praxi je stejně jako v českém MPS používána kvalifikace podle *lex fori*.

Jak jsem již zmínila, rozhodné právo je vybíráno na základě specifických kritérií, označovaných jako hraniční určovatelé. Jedná se o skutečnosti, které mohou souviset se subjektem právního poměru (typicky státní příslušnost či obvyklý pobyt),

⁸ KUČERA, Zdeněk. Mezinárodní právo soukromé. 7. opr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2009. 462 s. ISBN 978-80-7239-231-5. str. 103.

⁹ KUČERA, Zdeněk. Mezinárodní právo soukromé. 7. opr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2009. 462 s. ISBN 978-80-7239-231-5. str. 112.

¹⁰ PAUKNEROVÁ, Monika, RŮŽIČKA, Květoslav a kol. Rekodifikované mezinárodní právo soukromé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. 193 s. ISBN 978-80-87146-94-1. Str. 46.

jeho předmětem (poloha nemovitosti) či určitou relevantní právní skutečností (místo, kde bylo učiněno právní jednání).¹¹ Významné je ustanovení § 20 odst. 4 ZMPS, které stanoví, že hraniční určovatele je třeba vždy kvalifikovat podle českého práva.

Po dlouhou dobu byla v oblasti mezinárodního rodinného práva dominantním hraničním určovatelem státní příslušnost. Lze ji definovat jako kvalifikovaný právní poměr či svazek mezi fyzickou osobou a státem, jehož předpokladem je občanství.¹² Postupem času však začal být tento hraniční určovatel právními úpravami opouštěn. Hraničním určovatelem zůstala kupř. pro určení rozhodného práva ve věcech určení a popření rodičovství v § 54 ZMPS, německý ústřední předpis MPS Uvozovací zákon k občanskému zákoníku (dále jen „EGBGB“) jej využívá v článku 22 v oblasti osvojení.

Pro oblast angloamerického práva je typickým hraničním určovatelem domicil, jak jej uvádí například nařízení Brusel II bis v článku 3 odst. 1 písm. b) pro obecnou příslušnost soudů pro věci týkající se rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné. Domicil vyjadřuje právní spojení fyzické osoby a určitého území, které je podmíněno nejen fyzickou přítomností osoby, ale i záměrem setrvat zde neurčitou dobu a nevracet se do místa, kde měla předchozí domicil.¹³ Oproti tomu bydliště je hraničním určovatelem, který z kolizních úprav téměř vymizel. ZMPS upustil od bydliště jako hraničního určovatele a ve většině případů jej nahradil obvyklým pobytem. Německý zákonodárce ponechal bydliště jako hraniční určovatel pouze v jediném ustanovení a článku 26 odst. 1 bod 3 EGBGB upravující jednu z dílčích oblastí dědického práva.

Hraničním určovatelem, který je prosazován zejména unijním právem, a nově i českým zákonodárcem je tzv. kritérium obvyklého pobytu. Objevuje se kupř. v ustanovení § 59 ZMPS, podle kterého se práva neprovdané matky vůči otci dítěte řídí právním řádem státu, kde má matka v době narození dítěte obvyklý pobyt, či v článku 19 EGBGB, který jej stanoví jako hraniční určovatel pro původ dítěte.

V oblasti mezinárodního rodinného práva nabývá v současné době na významu *lex electa*, tedy projev vůle stran o tom, které právo bude pro jejich poměry rozhodné. Jimi zvolené právo se použije přednostně před obecnou KN obsaženou v právním

¹¹PFEIFFER, Magdalena. Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém. Praha: Leges, 2013. 192 s. ISBN 978-80-87576-84-7. str. 16.

¹²PFEIFFER, Magdalena. Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém. Praha: Leges, 2013. 192 s. ISBN 978-80-87576-84-7. str. 24.

¹³ PFEIFFER, Magdalena.: Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém. Praha: Leges, 2013. 192 s. ISBN 978-80-87576-84-7. str. 33.

předpise. ZMPS umožňuje volbu rozhodného práva pouze pro úpravu majetkových poměrů mezi manžely. Německá právní úprava je poněkud benevolentnější, manželé si mohou zvolit rozhodné právo jak pro úpravu obecných účinků manželství, tak pro úpravu svých majetkových poměrů. Obojí je omezeno taxativním výčtem právních řádů, ze kterých mohou vybírat.

V navázání KN nemusí být obsažen pouze jeden hraniční určovatel. Je-li jich obsaženo více, mohou se uplatnit buď alternativně, pak je rozhodné právo určeno buď podle jednoho nebo podle jiného, nebo kaskádovitě, určujíc rozhodné právo v pořadí stanoveného KN. Posledním jmenovaným způsobem najdeme hraniční určovatele seřazené v § 49 odst. 1 ZMPS od státního občanství přes kritérium obvyklého pobytu až k českému právu.

Z uvedeného vyplývá, že pojetí kolizních norem a dokonce i jejich označení je v obou právních řádech shodné. Jsou využívány podobné hraniční určovatele. Navíc i do českého kolizního práva již byla zavedena možnost zvolit si rozhodné právo, i když pouze pro jedinou oblast osobních poměrů mezi manžely.

Dalším problémem nastává po určení rozhodného práva na základě KN. Vystává zde otázka, zda je nutno na daný právní poměr užít tento právní řád jako celek, tj. včetně jeho KN, neboť ty jsou také jeho součástí, či pouze jeho hmotněprávních ustanovení. Dojde-li k aplikaci celého právního řádu, včetně jeho KN mohou nastat případy, kdy KN lex fori odkáže na cizí právo, ale jeho KN odkáže zpět na použití tuzemského práva (zpětný odkaz) či KN na kterou je odkázáno přikáže použít práva třetího státu (další odkaz).¹⁴ Názory na přijímání či odmítání zpětného a dalšího odkazu se různí, některé právní řády je nepřipouští vůbec, některé připouští jeden z nich a druhý odmítají. Častým argumentem pro odmítnutí zpětného odkazu je situace vytvoření tzv. právního kolotoče, situace kdy právní řád A přijímající zpětný odkaz odkazuje na právní řád B, který jej také přijímá, a který odkazuje zpět na právní řád A, a takto lze pokračovat, naopak mezi argumenty pro přijímání zpětného odkazu patří především přijímání shodných rozhodnutí v různých státech a minimalizace konfliktů v rozhodování.¹⁵

¹⁴ KUČERA, Zdeněk. Mezinárodní právo soukromé. 7. opr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2009. 462 s. ISBN 978-80-7239-231-5. str. 159.

¹⁵ KUČERA, Zdeněk. Mezinárodní právo soukromé. 7. opr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2009. 462 s. ISBN 978-80-7239-231-5. str. 161.

ZMPS otázku přijímání či odmítání zpětného odkazu řeší v § 21, ve kterém explicitně zpětný a další odkaz přijímá a stanoví, že při zpětném odkazu na české právo se použijí pouze jeho hmotněprávní ustanovení. Takto zvolená dikce zamezuje zmíněným právním kolotočům. Další odkaz je upraven ve stejném paragrafu: odkazují-li ustanovení zahraničního práva k právu dalšího státu, použije se hmotněprávních ustanovení tohoto práva za podmínky, že se jej má být použito i podle jeho KN, jinak se použijí ustanovení českého práva. Speciální úprava zpětného odkazu je stanovena pro poměry závazkového a pracovního práva v § 21 odst. 2 ZMPS. Zde se k němu primárně nepřihlíží, avšak pokud si strany rozhodné právo zvolí, mohou v ujednání explicitně stanovit, že se přihlédne i ke KN takto zvoleného práva. Z uvedeného vyplývá, že pokud strany chtějí zpětný odkaz vyloučit, nemusí učinit nic, bude vyloučen ex lege, jinak je potřeba si jej výslovně sjednat. V EGBGB je stejný případ upraven odlišně. Článek 4 odst. 3 stanoví, že zvolí-li si strany právo rozhodné pro jejich právní poměry, pak si zvolí pouze jeho hmotněprávní ustanovení.

Německá právní úprava se v několika aspektech odlišuje od české. Článek 4 EGBGB stanoví pro případ dalšího odkazu, že je-li odkazováno na cizí právo, použije se také jeho MPS, pokud tímto použitím nedojde k rozporu se smyslem odkazu. Stejně jako ZMPS upravuje obligatorní použití tuzemských hmotněprávních norem v případě zpětného odkazu na německé právo. Navíc je v článku 4 odst. 3 EGBGB upraveno řešení odkazů na právo státu s více samostatnými právními řády, aniž by bylo určeno, které z nich má být aplikováno. S problematikou zpětného a dalšího a zpětného odkazu se musí vypořádat i unijní úpravy. Ve většině případů volí cestu vyloučení zpětného a dalšího odkazu, kupř. nařízení článek 11 nařízení Rady (EU) č. 1259/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky.

Jiný problém při použití rozhodného práva vznikne, jestliže aplikace některého jeho ustanovení bude v rozporu se základními předpisy či zásadami tuzemského právního řádu či jeho pojetím mravnosti, soudy by tak mohly aplikaci tohoto ustanovení vyloučit uplatněním výhrady veřejného pořádku.¹⁶ Takový postup je pouze výjimečný, směřující pouze proti aplikaci v konkrétním případě, který navíc musí mít dostatečně

¹⁶ONDŘEJ, Jan. Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní. 3. rozš.vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 474 s. ISBN 978-80-7380-181-6. str. 250.

intenzivní vztah k tuzemsku.¹⁷ Využití výhrady veřejného pořádku má v mezinárodním právu rodinném opodstatněné místo. Velmi často je využívána vůči konkrétním ustanovením právních řádů umožňující uzavření polygamních svazků, což je v zásadě v rozporu s principem monogamie, jež ovládá kupř. české i německé manželské právo.

Článek 6 EGBGB vylučuje aplikaci právní normy, jestliže by to vedlo k výsledku zjevně neslučitelnému se základními principy německého práva, zejména v případech neslučitelnosti se základními právy. Podobně jako v českém ZMPS je k uplatnění výhrady vyžadována existence dostatečného vztahu k tuzemsku. Jedním z judikátů v této oblasti je rozhodnutí Vrchního zemského soudu ve Frankfurtu nad Mohanem z oblasti dědického práva.¹⁸ Zde tento soud dospěl k závěru, že ustanovení egyptského dědického práva, podle kterého na základě smrti jednoho z manželů manželka zdědí méně než manžel, představuje porušení německého veřejného pořádku a stejně tak s ním bude v rozporu ustanovení stanovící jako překážku dědění náboženskou rozdílnost manželů.¹⁹

Poté, co je právní poměr kvalifikován, subsumován pod rozsah některé z KN a na základě hraničního určovatele je stanoveno rozhodné právo, často vyvstane potřeba aplikovat na něj ustanovení cizího práva. Ustanovení § 23 ZMPS stanoví, že zahraničního práva je třeba používat i bez návrhu a tak, jak se ho užívá na území, na němž toto právo platí. Zákonem je tak stanovena povinnost soudů a jiných orgánů veřejné moci zjišťovat obsah cizího práva z úřední povinnosti a není-li mu obsah znám, může si k jeho zjištění vyžádat vyjádření Ministerstva spravedlnosti.²⁰ Nepodaří-li se takto obsah zahraničního práva zjistit, či je to dokonce nemožné, stanoví ZMPS v § 23 odst. 5 možnost použít právo české.

Kolizní metoda však není jedinou metodou používanou v MPS. Vedle ní existuje ještě tzv. přímá metoda využívající přímých norem. Na rozdíl od KN přímá norma obsahuje vlastní hmotněprávní úpravu práv a povinností účastníků a použije se

¹⁷ PAUKNEROVÁ, Monika., ROZEHNALOVÁ, Naděžda., ZAVADILOVÁ, Marta a kol. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 928 s. ISBN 978-80-7478-368-5. str. 40.

¹⁸ Usnesení OLG Frankfurt am Main z 14. 9. 2011 20 W 4/10.

¹⁹ <https://www.openjur.de/u/305723.html>.

²⁰ PAUKNEROVÁ, Monika, RŮŽIČKA, Květoslav a kol. Rekodifikované mezinárodní právo soukromé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. 193 s. ISBN 978-80-87146-94-1. str. 49.

bezprostředně, bez toho, aby na ni odkazovala jiná kolizní norma.²¹ Přímé normy jsou obsaženy zejména v mezinárodních smlouvách a v oblasti mezinárodního rodinného práva se nevyskytují.

²¹ KUČERA, Zdeněk. Mezinárodní právo soukromé. 7. opr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2009. 462 s. ISBN 978-80-7239-231-5. str. 203.

4. Pravomoc soudů

Před tím, než může soud přejít k projednání a řešení sporů s mezinárodním prvkem, musí zjišťovat, zda je k tomu dána jeho pravomoc. Určování pravomoci soudů ve vztahu k zahraničí je řazeno do oblasti mezinárodního práva procesního. Primárně je třeba při jejím určování vycházet z mezinárodních smluv a přímo závazných předpisů EU. Absentuje-li úprava na této úrovni, je třeba přistoupit k úpravě obsažené v právních předpisech jednotlivých států z oblasti MPS.

Unijní nařízení spíše používají pojmu mezinárodní příslušnost, který zahrnuje především představu tuzemské pravomoci ve vztahu k pravomoci druhých států.²²

Ustanovení zakládající pravomoc českých soudů jsou zakotvena výslovně v ZMPS nejprve jako obecná v ustanovení § 6 a dále jako speciální u jednotlivých druhů soukromoprávních poměrů. Není-li u některého soukromoprávního poměru explicitně vyjádřena ustanovení určující pravomoc, pak se pro něj subsidiárně uplatní ustanovení § 6, podle kterého bude pravomoc českých soudů dána, je-li podle procesních předpisů dána místní příslušnost českého soudu.

V německé právní úpravě je situace odlišná. Ustanovení o pravomoci soudů nejsou součástí EGBGB, jsou zařazeny do samostatného zákona.²³ Pravidly pro určování pravomoci se budu věnovat v rámci jednotlivých příslušných kapitol.

²² PAUKNEROVÁ, Monika, RŮŽIČKA, Květoslav a kol. Rekodifikované mezinárodní právo soukromé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. 193 s. ISBN 978-80-87146-94-1. str. 53.

²³ Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit.

5. Manželství

Vzhledem k stále větší migraci osob v rámci Evropské unie (dále jen „EU“) se případy tzv. manželství s mezinárodním prvkem stávají velmi častým jevem, a proto je třeba tento fakt reflektovat i v právních úpravách jednotlivých států. Mezinárodním prvkem může být manžel, jde-li o manželství uzavřené mezi dvěma osobami rozdílné státní příslušnosti, může to být i samotné zahraničí, kupř. došlo-li k uzavření manželství v zahraničí.²⁴

5.1. Prameny právní úpravy

V této kapitole se věnuji pramenům právní úpravy pro oblast manželství s mezinárodním prvkem. Je třeba opět poznamenat, že v současné době roste počet a význam mezinárodních smluv, dvoustranných i mnohostranných, a významná role je připisována i právním předpisům evropského práva. Jejich hlavním účelem je unifikovat normy pro tuto oblast, ulehčit určování pravomoci soudů i rozhodného práva.

Všechny tyto závazné mezinárodní smlouvy a unijní nařízení se užijí přednostně před ustanovením vnitrostátních právních řádů, jak stanoví shodně článek 3 EGBGB i § 2 ZMPS. V následujících podkapitolách se věnuji nejen pramenům práva na mezinárodní a unijní úrovni, ale také vnitrostátním pramenům práva v oblasti mezinárodních manželství.

5.1.1 Nařízení Brusel II bis

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, jinak nazývané Brusel IIa, je v oblasti mezinárodního rodinného práva velmi často užívaným instrumentem. Prvopočátky vývoje právní úpravy v této oblasti jsou datovány do roku 1998, kdy byla vypracována tzv. Bruselská úmluva II, která však

²⁴ ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O. a kol. Manželství. Praha: Leges, 2014. 336 s. ISBN 978-80-7502-046-8. str. 235.

nikdy nevstoupila v platnost a byla přímo transformována do nařízení Brusel II, které poté nařízení Brusel II bis nahradilo v plném rozsahu.²⁵

Občanskoprávní věci spadající do věcné působnosti nařízení by se dali rozčlenit do dvou skupin. Prvá skupina jsou věci týkající se rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné. Nařízení nelze dle teorie a praxe použít na registrovaná partnerství a stále nevyřešenou otázkou zůstávají případy, kdy jsou homosexuální formy soužití podle některého právního řádu členského státu nazývány manželstvím.²⁶

Nařízení se dále nevztahuje na majetkové poměry mezi manžely či výživné, neboť u posledního jmenovaného jde o oblast upravenou nařízením Rady č. 44/2001. Do druhé skupiny věcné působnosti nařízení jsou řazeny věci týkající se rodičovské zodpovědnosti, která je definována jako veškerá práva a povinnosti fyzické nebo právnické osoby týkající se dítěte nebo jeho jmění a zahrnující především právo péče o dítě a právo na styk s dítětem.²⁷ Naopak se podle článku 3 nevztahuje na určení či popření rodičovství, dosažení zletilosti či vyživovací povinnosti. Nařízení se na rozdíl od svého předchůdce, nařízení Brusel II, vztahuje i na děti narozené mimo manželství.

Kapitola II upravuje kritéria, podle nichž je určována mezinárodní příslušnost orgánu oprávněnému rozhodnout ve věcech spadajících do věcné působnosti nařízení. Nemusí se nutně jednat pouze o soud, neboť nařízení v článku 2 definuje pojem „soud“ jako všechny orgány členských států příslušné k rozhodování věcí spadajících do oblasti působnosti nařízení, lze jej použít i v řízení správních orgánů, ale pouze za podmínky, že jeho předmětem je věc spadající do věcné působnosti nařízení. Při určování příslušnosti se vychází především z kritéria obvyklého pobytu.

Následující kapitoly upravují uznávání rozhodnutí a jejich výkon, spolupráci mezi ústředními orgány ve věcech rodičovské zodpovědnosti či vztahu nařízení k jiným nástrojům, včetně některých mnohostranných mezinárodních smluv. Závěrečné kapitoly jsou věnovány přechodným a závěrečným ustanovením.

Nařízení Brusel II bis na základě svého článku 72 vstoupilo v platnost dnem

²⁵ PAUKNEROVÁ, Monika. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vyd.. Praha: C.H. Beck, 2013. 334 s. ISBN 978-80-7400-504-6. str. 130.

²⁶ PAUKNEROVÁ, Monika. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vyd.. Praha: C.H. Beck, 2013. 334 s. ISBN 978-80-7400-504-6. str. 131.

²⁷ Článek 2 odst. 7 nařízení.

1. srpna 2004 a jeho ustanovení jsou použitelná od 1. března 2005. Je závazné pro všechny členské státy EU včetně Spojeného království a Irska, které výslovně oznámily své přání účastnit se nařízení.²⁸ Jediným evropským státem, který se nařízení neúčastní, zůstává Dánsko.

5.1.2. Nařízení Řím III

Snahy o unifikaci kolizních norem v oblasti rozvodu a rozluky začaly v roce 2005, kdy byla Komisí přijata Zelená kniha o rozhodném právu a příslušnosti soudů v rozvodových záležitostech.²⁹ V následujícím roce Komise vypracovala a předložila návrh nařízení, kterým by došlo k novelizaci nařízení Brusel II bis právě v oblasti kolizních norem týkajících se rozvodu a rozluky.³⁰ Nařízení však nebylo přijato a na základě iniciativy patnácti členských států EU, mezi kterými byla i SRN, byla zvolena regulace prostřednictvím posílené spolupráce. Nařízení Rady (EU) č. 1259/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky (dále „Řím III“) bylo přijato dne 20. 12. 2010 a uplatní se pouze v zúčastněných státech, kterých je v současné době patnáct a které se jej účastní na základě rozhodnutí 2010/405/EU.³¹ V ostatních členských státech EU, které se posílené spolupráce neúčastní, se pro záležitosti spadající do věcné působnosti nařízení použije jejich vnitrostátních kolizních norem.

Věcná působnost nařízení se týká, jak vyplývá z názvu, rozvodu a rozluky manželství za podmínky, že je v nich obsažen mezinárodní prvek. Nařízení se vztahuje jak na heterosexuální, tak na homosexuální manželství, neboť je třeba manželství definovat podle *lex fori*.³² Nařízení není dle svého článku 1 odst. 2 použitelné na otázky právní způsobilosti fyzických osob, majetkové důsledky manželství či rodičovskou zodpovědnost či dědění.

Pokud jde o rozhodné právo ve věcech rozvodu a rozluky, nařízení umožňuje manželům volbu práva, kterým se tyto věci budou řídit, ovšem omezenou výčetem právních řádů v článku 5. Mohou si zvolit mezi právem státu, kde manželé mají obvyklé

²⁸ Bod 30 Preambule nařízení Brusel II bis.

²⁹ Bod 3 preambule nařízení Řím III.

³⁰ Bod 4 preambule nařízení Řím III.

³¹ Článek 3 nařízení Řím III.

³² PAUKNEROVÁ, Monika. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vyd.. Praha: C.H. Beck, 2013. 334 s. ISBN 978-80-7400-504-6. str. 198.

bydliště, poslední společné bydliště, jehož je jeden z manželů státním příslušníkem, to vše k okamžiku uzavření dohody o volbě rozhodného práva. Mají také možnost zvolit si právo místa soudu. Jestliže si manželé rozhodné právo nezvolí, aplikuje se článek 8 nařízení, který obsahuje stupňovitě uspořádané hraniční určovatele k jeho určení. Jedná se o právo státu, kde měli manželé poslední společné bydliště, popřípadě poslední společné bydliště, pokud k ukončení pobytu nedošlo dříve než rok před zahájením řízení a jeden z manželů v tomto státě stále pobývá. Jako třetí nastupuje právo státu, jehož státní příslušnost mají oba manželé a jako poslední právo státu, u jehož soudu bylo zahájeno řízení. Na rozdíl od volby práva jsou tyto hraniční určovatele fixovány k okamžiku zahájení řízení. Právo určené nařízením má univerzální použitelnost a je možné jej použít i odkazuje-li na právo nezúčastněného státu.³³ Článek 11 stanoví, že právo, na které je kolizní normou odkazováno, se použije s výhradou pravidel mezinárodního práva soukromého, je tedy vyloučen zpětný a další odkaz.

Nařízení umožňuje použít právo místa soudu namísto rozhodného práva, pokud neupravuje rozvod vůbec nebo k němu nezajišťuje rovný přístup z důvodu pohlaví³⁴ a odmítnout použití ustanovení rozhodného práva je možné také na základě článku 12, z důvodu jeho rozporu s veřejným pořádkem státu místa soudu.

Jak jsem zmínila výše, SRN je jedním z 15 států zúčastněných na nařízení a tomu odpovídá i kolizní úprava pro rozvod manželství, která na nařízení Řím III. odkazuje. ČR nařízením vázána dosud není, což ovšem nevylučuje možnost jejího přistoupení v budoucnosti, a pro rozvod se použijí KN obsažené v ZMPS.

5.1.3. Nařízení č. 4/2009, o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (nařízení o výživném)

Otázky vyživovací povinnosti, které jsou článkem 1 odst. 2 písm. e) vyloučeny z věcné působnosti nařízení Brusel I. bis, tj. výživné vyplývající z rodinných vztahů, rodičovství, manželství nebo příbuzenských vztahů, jsou upraveny v nařízení č. 4/2009, o výživném. Jedná se o významné nařízení, jehož prostřednictvím došlo k propojení činnosti EU a Haagské konference mezinárodního práva soukromého a dochází zde ke

³³ Článek 4 nařízení Řím III.

³⁴ Článek 10 nařízení Řím III.

specifickému propojení unijního nařízení s mezinárodní smlouvou.³⁵ Nařízení totiž upravuje pouze příslušnost soudů k rozhodování ve věcech výživného v členských státech, jediné ustanovení věnované rozhodnému právu v otázkách výživného je článek 15, který odkazuje jeho určení podle Haagského protokolu 2007.

Nařízení v kapitole II. stanoví pravidla pro určení soudu příslušného k rozhodování sporů vyplývajících z vyživovací povinnosti, které se uplatní pouze, pokud si strany samy nezvolí příslušný soud. V kapitole IV. nařízení upravuje uznávání, vykonatelnost a výkon rozhodnutí patřících do věcné působnosti nařízení, přičemž je rozlišováno mezi rozhodnutími vydanými státy vázanými Haagským protokolem z roku 2007 a rozhodnutími vydanými mimo ně. Následující kapitoly jsou věnovány soudním smírům a veřejným listinám, spolupráci mezi ústředními orgány a obecným a závěrečným ustanovením.

Nařízení je závazné ve všech členských státech včetně Spojeného království, které se k nařízení připojilo později, a s výjimkou Dánska, se kterým ale byla uzavřena dohoda, na jejímž základě se do nařízení Brusel I promítnou změny, které přineslo nařízení o výživném, a proto lze toto nařízení považovat za novelizaci Nařízení Brusel I.³⁶

5.1.4. Haagský protokol z roku 2007

Haagský protokol je spolu s Úmluvou o mezinárodním vymáhání výživného k dětem a dalších druhů vyživovacích povinností jedním z výsledků jednání Haagské konference MPS. Článek 1 vymezuje jeho věcnou působnost: vztahuje se na vyživovací povinnosti vyplývající z rodinných vztahů, rodičovství, manželství nebo švagrovství, včetně vyživovací povinnosti k dětem bez ohledu na rodinný stav rodičů. Obdobně jako ostatní haagské mezinárodní smlouvy má i Haagský protokol univerzální působnost. Je použitelný také v případě, že jako rozhodné právo určí právo jiného než smluvního státu.³⁷ I v otázkách výživného mají strany, tj. oprávněný a povinný, právo zvolit si rozhodné právo, jímž se výživné bude řídit. Navíc Protokol stanoví v článku 7 možnost

³⁵ PAUKNEROVÁ, Monika. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vyd.. Praha: C.H. Beck, 2013. 334 s. ISBN 978-80-7400-504-6., str. 255.

³⁶ PAUKNEROVÁ, Monika. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vyd.. Praha: C.H. Beck, 2013. 334 s. ISBN 978-80-7400-504-6. Str. 257.

³⁷ Článek 2 Haagského protokolu.

stran zvolit pro konkrétní řízení jako rozhodné právo lex fori, je-li taková volba učiněna před zahájením řízení. Pokud jde o volbu rozhodného práva pro otázky výživného, mohou si strany zvolit mezi několika právními řády, jejichž výčet je taxativní. Mohou si zvolit kupř. právo státu, jehož státní příslušnost má jedna ze stran v okamžiku volby práva či právo státu, v němž má jedna ze stran obvyklý pobyt v okamžiku volby.

Nařízení stanoví v zájmu ochrany určitých skupin osob v článku 8 odst. 2, že volba práva není možná, je-li oprávněný mladší osmnácti let či jde o osobu omezenou na svéprávnosti. Není-li volba provedena, bude rozhodným právem právo státu, v němž má obvyklý pobyt oprávněný z výživného. Jde-li o výživné mezi rodiči a dětmi a jiných osob než rodičů k osobám, jež jsou mladší 21 let a oprávněný na základě rozhodného práva určeného dle obecného pravidla nemůže získat výživné, potom je pro takový případ v článku 4 stanovena subsidiární KN odkazující na právo státu sídla soudu, nelze-li výživné vymoci ani podle tohoto práva nastupuje právo státu, v němž má oprávněný místo obvyklého pobytu a dále právo státu společné státní příslušnosti.

Pro výživné mezi manžely či bývalými manžely je rovněž stanoveno v článku 5 únikové pravidlo, podle kterého se místo práva obvyklého pobytu na základě vznesení námítky jednou ze stran, použije kupříkladu právo posledního společného pobytu manželů, jestliže má k manželství užší vztah. Poslední výjimka z obecného pravidla se týká ostatních vyživovacích povinností, s výjimkou těch mezi rodiči a dětmi a mezi manžely, a zakládá povinnému oprávnění popřít nárok oprávněného s tím, že vyživovací povinnost, kterou nárokuje, neexistuje ani podle práva státu místa obvyklého pobytu oprávněného, ani podle práva státu jejich společné státní příslušnosti.³⁸

Protokol je závazný pro všechny členské státy včetně Irska, které se jej účastní, avšak s výjimkou Spojeného království a Dánska.³⁹

5.1.5. Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

Základním pramenem právní úpravy v ČR je zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním. Jsou v něm obsažena ustanovení k určení právního řádu, kterým se budou řídit soukromoprávní poměry s mezinárodním prvkem,

³⁸ Článek 6 Haagského protokolu.

³⁹ PAUKNEROVÁ, Monika. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vyd.. Praha: C.H. Beck, 2013. 334 s. ISBN 978-80-7400-504-6. str. 257.

pravomoci a postupu soudů při úpravě těchto poměrů, uznávání a výkon cizích rozhodnutí či právní postavení cizinců.⁴⁰

Úprava mezinárodního rodinného práva je obsažena v části čtvrté ZMPS vedle ostatních druhů soukromoprávních poměrů, jako je například kolizní úprava způsobilosti mít práva a povinnosti, právního jednání, věcných či závazkových práv. Této části předchází obecná část vymezující především předmět úpravy či výhradu veřejného pořádku. Následující část upravuje obecnou úpravu mezinárodního procesního práva. Třetí část je zaměřena na otázky kvalifikace a dalšího odkazu, nutně použitelná ustanovení cizího práva, postavení cizinců či kolizní úpravu vícenásobné státní příslušnosti. Část pátá, právní pomoc ve styku s cizinou, upravuje styk soudů s cizími orgány a podmínky jejího poskytování. Následující část obsahuje kolizní úpravu řízení o úpadku, zahrnující úpadek finančních institucí a pojišťoven. Část sedmá upravuje rozhodčí řízení a proces uznávání cizích rozhodčích nálezů, následují přechodná a závěrečná ustanovení a stanovení účinnosti zákona ke dni 1. ledna 2014, neboli část devátá.⁴¹

Úprava manželství s mezinárodním prvkem zahrnující určování pravomoci českých soudů, určování rozhodného práva i uznání cizích rozhodnutí je obsažena v § 47 až 52 ZMPS.

5.1.6. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (EGBGB)

Oblast MPS v SRN je upravena v samostatném zákoně, EGBGB, ač původní záměr německého zákonodárce byl zakomponovat kolizní normy do první nebo do zvláštní šesté knihy německého občanského zákoníku, což se ale především z politických důvodů nepovedlo realizovat.⁴² Podobně jako ZMPS stanoví i EGBGB v článku 3 odst. 2 přednost mezinárodních smluv a přímo použitelných předpisů EU. Kolizní normy z oblasti mezinárodního rodinného práva jsou obsaženy v oddílu třetím, článek 13 upravuje podmínky pro uzavření manželství, článek 14 obecné účinky manželství, článek 17 rozvod a článek 17b otázku kolizních norem pro registrovaná partnerství. Následují otázky určování rodičovství, které německý zákonodárce

⁴⁰ § 1 ZMPS.

⁴¹ § 125 ZMPS.

⁴² LOOSCHELDERS, Dirk. Internationales Privatrecht: Art. 3-46 EGBGB. Berlin: Springer, 2004, XXII. 691 s. ISBN 3-540-40712-x. str. 4.

označuje jako otázky původu a kolizní normy pro určení rozhodného práva v oblasti osvojení a poručenství a opatrovnictví. Úpravě mezinárodního práva rodinného předchází kolizní normy práva fyzických osob a právních úkonů. Článek 25 a 26 se zaměřují na úpravu v oblasti dědického práva s mezinárodním prvkem a následující články poté na úpravu závazkových a věcných práv. Pořadí článků 7 - 46 EGBGB sleduje s jistými odchylkami systematiku německého občanského zákoníku.⁴³

Kolizní normy pro oblast manželského práva jsou obsaženy v člancích 13 až 17 EGBGB.

5.1.7. Gesetz über den Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit

Zákon o řízení ve věcech rodinných a v záležitostech dobrovolné soudní pravomoci ze dne 17. prosince 2008 obsahuje komplexní úpravu řízení ve věcech rodinných, mezi které podle § 110 řadí věci manželské, věci manželského majetkového práva, věci registrovaného partnerství či věci v oblasti osvojení. Ustanovení týkající se mezinárodního rodinného práva najdeme v I. knize 9. oddílu tohoto zákona. První pododdíl stanoví v § 98 přednost mezinárodních smluv i právních aktů EU. Následující pododdíl obsahuje konkrétní pravidla stanovící příslušnost německých soudů k řízením v oblasti mezinárodního rodinného práva.

5.2. Pravomoc soudů ve věcech manželských

Nejvýznamnějším unijním pramenem práva upravující pravomoc ve věcech rozvodu, rozluky či prohlášení manželství za neplatné je nařízení Brusel II bis. Podle jeho článku 3 jsou příslušné soudy toho členského státu, na jehož území mají manželé obvyklé bydliště, nebo zde měli poslední společné bydliště a jeden z nich tu stále bydlí, nebo mohou rozhodovat soudy toho členského státu, kde má bydliště odpůrce aj. Instrumentem upravující vyživovací povinnosti mezi manžely či bývalými manžely je nařízení Rady (ES) 4/2009 o výživném, které rovněž stanoví, které soudy jsou příslušné k jejich projednání. Stejně jako u předchozího nařízení obsahuje jurisdikční pravidlo pro řízení ve věcech výživného článek 3 a rozhodovat může soud v místě obvyklého pobytu

⁴³ LOOSCHELDERS, Dirk. Internationales Privatrecht: Art. 3-46 EGBGB. Berlin: Springer, 2004, XXII. 691 s. ISBN 3-540-40712-x. str. 4.

odpůrce nebo v místě obvyklého pobytu oprávněného nebo soud, který je příslušný pro řízení o osobním stavu podle práva místa soudu, za podmínky, že vyživovací povinnost s tímto řízením souvisí, ledaže by tato příslušnost byla odvozena výlučně ze státní příslušnosti jedné ze stran. Vedle této obecné mezinárodní příslušnosti je upravena možnost stran zvolit si soud, který bude rozhodovat jejich spory ve věcech výživného. Na základě článku 4 odst. 1 nařízení si mohou zvolit soud členského státu, v němž má jedna ze stran obvyklý pobyt, jehož má jedna ze stran státní příslušnost. Manželé mohou své vyživovací povinnosti svěřit k rozhodnutí soudu, který je příslušný k řešení jejich sporů v manželství či soudů, ve kterém se nacházelo po dobu nejméně jednoho roku jejich poslední společné místo obvyklého bydliště.⁴⁴

Úprava obsažená v § 47 ZMPS a se uplatní pouze, jestliže mezinárodní smlouva nebo přímo použitelný předpis EU nestanoví jinak. A jelikož zde tyto instrumenty převážně stanoví jinak, zůstává českým soudům pouze pravomoc zbytková. České soudy jsou oprávněny projednat záležitosti rozvodu, neplatnosti manželství či určení zda tu manželství je či není za podmínky, že jeden z manželů je českým státním občanem anebo má-li žalovaný na území ČR obvyklý pobyt. Český soud však může spor s mezinárodním prvkem projednat i v případě, že ani jeden z manželů není české státní příslušnosti a žalovaný nemá obvyklý pobyt ani v ČR ani nikde jinde v EU, včetně domicilu ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku nebo v Irsku, jestliže oba manželé měli v ČR obvyklý pobyt a žalobce má ještě obvyklý pobyt v ČR, nebo jestliže žalobce má obvyklý pobyt v ČR a měl jej nejméně po dobu jednoho roku bezprostředně před podáním žaloby nebo má žalobce obvyklý pobyt v ČR a druhý manžel se připojil k návrhu.⁴⁵ Důležité je, že tato pravidla zakládající pravomoc českých soudů se dají uplatnit výše zmíněné manželské věci a nelze je použít například na spory vyplývající z manželského majetkového práva. Speciálně je upravena pravomoc soudů pro spory vyplývající z výživného mezi manžely i mezi bývalými manžely a to odkazem na nařízení Rady (ES) č. 4/2009, nařízení o výživném.

Stejně jako v ČR i v právní úpravě pravomoci německých soudů je stanovena přednost mezinárodních smluv a přímo použitelných nařízení EU. A primárně se tak uplatní výše zmíněná pravidla určená nařízením Brusel II bis a nařízením o výživném.

⁴⁴ čl. 4 odst. 1 písm. c) nařízení o výživném.

⁴⁵ § 47 odst. 2 ZMPS.

Německá právní úprava pravomoci soudů k řešení sporů vyplývajících z mezinárodního rodinného práva je obsažena v zákoně o řízení ve věcech rodinných a v záležitostech dobrovolné soudní pravomoci.⁴⁶ Podle jeho § 98 jsou pro řízení v manželských věcech příslušné německé soudy, je-li jeden z manželů německým státním občanem či jím byl v okamžiku uzavření manželství. Dále mohou věc projednat, pokud oba manželé mají obvyklý pobyt na území SRN nebo je-li jeden z manželů bez státní příslušnosti, ale má obvyklý pobyt v tuzemsku.

Jak vyplývá z uvedeného, česká i německá právní úprava vychází z obdobných principů.

5.3. Srovnání kolizních norem

5.3.1. Vznik manželství

Německá právní úprava uzavření manželství je upravena ve článku 13 EGBGB. V německém kolizním právu je institut manželství chápán širěji než jeho vnitrostátním právem. Zahrnuje v sobě i všechny svazky, které nejsou v SRN jako manželství uznávány, za podmínky, že se jedná o svazek svou osob různého pohlaví. Do rozsahu kolizní normy uvedené v článku 13 tak spadají polygamní či faktické svazky, typické pro právní oblasti common law ve Spojených státech.⁴⁷ Nepatří sem registrovaná partnerství, neboť ta jsou upravena v článku 17b EGBGB., či tzv. postmortální manželství, uzavíraná po smrti jednoho ze snoubenců.

Německé MPS rozlišuje mezi manželstvím uzavřeným v tuzemsku a manželstvím uzavřeným v cizině. Je-li manželství uzavíráno v tuzemsku, je třeba podle článku 13 odst. 3 EGBGB splnit formu pro jeho uzavření předepsanou německým právem. Podle § 1340 odst. 1 věty první německého občanského zákoníku je manželství uzavřeno projeví-li snoubenci před matrikářem vůli společně vstoupit do manželství. Podle německého práva je obligatorní formou pro uzavření manželství civilní sňatek.

Nemá-li žádný ze snoubenců německou státní příslušnost, stanoví EGBGB možnost uzavřít jej před osobou řádně zmocněnou vládou státu, jehož je jeden ze

⁴⁶ Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit.

⁴⁷ HEINRICH, Dieter. *Interationales Familienrecht*. 2., neubearb. Auf. Frankfurt am Main; Berlin: Verl. Für Standesamtswesen, 2000. ISBN 3-8019-5679-2. str. 20.

snoubenců příslušníkem a to ve formě stanovené podle práva tohoto státu.⁴⁸ Takovou osobou může být diplomatický zástupce jeho státu, může to být ale i duchovní, za podmínky, že má k uzavírání manželství zmocnění.

Podle článku 13 EGBGB se je nutno posoudit také věcné podmínky uzavření manželství. Ty se řídí právem státu, jehož je snoubenec příslušníkem. Uzavírá-li manželství žena české státní příslušnosti a německý občan, je nutno podmínky zkoumat u každého zvlášť. Rozhodným okamžikem, ke kterému je zjišťována státní příslušnost snoubence, je doba bezprostředně před uzavřením manželství. Posoudí se zejména, zda je osoba způsobilá vstoupit do manželství, zda na její straně neexistují překážky bránící jeho uzavření, či zda je vyžadován souhlas třetí osoby, popřípadě za jakých podmínek. Uzavírá-li manželství v SRN cizinec je navíc na základě § 1309 německého občanského zákoníku povinen doložit osvědčení o způsobilosti vstoupit do manželství prokazující, že podle práva státu, jehož je příslušníkem mu v uzavření manželství nebrání žádná překážka. Osvědčení je platné šest měsíců po jeho vystavení. Za určitých podmínek může snoubence od povinnosti doložit osvědčení zprostit předseda vrchního zemského soudu, v jehož obvodu se nachází příslušná matrika.⁴⁹

Není-li splněna některá z věcných podmínek stanovených právem státu, jehož je snoubenec příslušníkem, je za jistých podmínek možné použít německé právo. Těmito podmínkami článek 13 odst. 2 EGBGB rozumí obvyklý pobyt snoubence v tuzemsku či jeho německé státní občanství, podniknutí přiměřených kroků ke splnění požadavku a fakt, že by odepření uzavření manželství bylo neslučitelné se svobodou uzavření manželství. S uvedeným ustanovením souvisí rozhodnutí Německého ústavního soudu, tzv. Španělské rozhodnutí⁵⁰, ve kterém bylo judikováno, že sňateční svoboda garantovaná článkem 6 odst. 1 Základního zákona SRN je zaručena i cizincům a k jejímu porušení došlo, odmítly-li španělské úřady vydat osvědčení o způsobilosti uzavřít manželství španělskému státnímu příslušníkovi, který chtěl uzavřít manželství s Němkou, jejíž dřívější manželství bylo platně rozvedeno německým soudem, a to pouze z důvodu, že španělské právo tento rozvod neuznává.⁵¹

⁴⁸ Článek 13 odst. 3 EGBGB.

⁴⁹ SÄCKER, Franz, Jürgen a RIXECKER, Roland. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Band 10 Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Art. 1-46). 5. Auflage. München: Beck, 2010, lviii., 2542 s. ISBN 978-3-406-54850-5. str. 1789.

⁵⁰ Spanierbeschluss, BVerfGE 31,58.

⁵¹ <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv031058.html>.

Je-li manželství uzavíráno manželství v cizině, uplatní se pro jeho formu KN pro platnost právního jednání.⁵² Forma sňatku se tak bude na základě článku 11 EGBGB řídit podle právních předpisů, které jsou platné na místě, kde se manželství uzavírá. Na základě tohoto ustanovení je umožněno dvěma německým občanům uzavřít církevní sňatek ve Vatikánu, na který bude nahlíženo jako na platný i v SRN.

Česká právní úprava pro určení práva rozhodného pro uzavření manželství je obsažena v § 48 ZMPS. Hraničním určovatelem, pro otázky způsobilosti uzavřít manželství, stejně jako pro podmínky jeho platnosti je státní občanství snoubence. Podle právního řádu, jehož je snoubenec příslušníkem, se posoudí otázky věkové hranice a manželských překážek spočívajících zejména v blízkém příbuzenském vztahu mezi snoubenci či platně uzavřeného trvajících manželství s jinou osobou.⁵³ Podobně jako podle německého práva je třeba zkoumat způsobilost každého ze snoubenců zvlášť.

V českém právu neexistuje ustanovení jako je článek 13 odst. 2 EGBGB, stanovící podpůrné použití českého práva, jestliže právo určené na základě KN neuznává rozvody či uzavření manželství s rozvedenou osobou. V takových případech je třeba použít výhradu veřejného pořádku, stejně se postupuje, když cizí právo, na které je KN odkazováno, váže možnost uzavřít manželství na příslušnost snoubence k určité rase či náboženství.⁵⁴

Pro formu uzavření manželství stanoví § 13 odst. 2 ZMPS jako rozhodné právo *lex loci celebrationis*. Právě podřízení formy pro uzavření manželství právu státu, kde je uzavíráno a ne právu státu, jehož je snoubenec státním příslušníkem, zabraňuje vzniku tzv. kulhajících manželství, svazků, které jsou považovány za platné v jednom státě, ale v jiném je na ně nahlíženo jako na neplatné.⁵⁵ Vezmeme-li v úvahu případ českého a německého státního příslušníka, kteří se rozhodnou uzavřít manželství v České republice, formální náležitosti uzavření jejich manželství se dle ZMPS budou řídit českým právem. Ustanovení § 657 občanského zákoníku (dále jen „OZ“) připouští jak

⁵² ANDRAE, Marianne. Internationales Familienrecht. 2. Auflage. Baden-Baden: Nomos, 2006. 540 s. ISBN 3-8329-1361-0. str. 74.

⁵³ KUČERA, Zdeněk. Mezinárodní právo soukromé. 7. opr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2009. 462 s. ISBN 978-80-7239-231-5. str. 350.

⁵⁴ PAUKNEROVÁ, Monika., ROZEHNALOVÁ, Naděžda., ZAVADILOVÁ, Marta a kol. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 928 s. ISBN 978-80-7478-368-5. str. 326.

⁵⁵ PAUKNEROVÁ, Monika., ROZEHNALOVÁ, Naděžda., ZAVADILOVÁ, Marta a kol. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 928 s. ISBN 978-80-7478-368-5. str. 327.

občanskou, tak církevní formu sňatku, snoubenci se rozhodnout uzavřít manželství před orgánem církve, tedy církevní sňatek. A jako na platný na něj bude nahlíženo i v SRN, neboť EGBGB stanoví povinnou formu pouze pro manželství uzavíraná v tuzemsku a sňatky uzavírané v cizině jsou posouzeny podle právních předpisů platných na místě, kde je sňatek uzavírán.

Z uvedeného vyplývá, že hraniční určovatelé zvolené českým i německým zákonodárcem pro způsobilost uzavření manželství i jeho formu jsou v zásadě stejné. Posouzení, zda je osoba způsobilá uzavřít manželství se jak podle ZMPS, tak podle EGBGB posoudí podle práva státu, jehož je osoba státním příslušníkem. Forma uzavření manželství je v podstatě podřízena *lex loci celebrationis*, i když německý zákonodárce do článku 13 odst. 3 explicitně stanovil formu pro uzavření manželství v tuzemsku.

O manželství s mezinárodním prvkem dále půjde v situaci, kdy je manželství uzavřeno v cizině. Prvým případem vzniku takového manželství je omezeno na situace přímého ohrožení života snoubenců a je umožněno jeho uzavření před velitelem námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou ČR, velitele letadla zapsaného v leteckém rejstříku v ČR bez vazby na státní příslušnost snoubenců, a je-li jeden z nich českým státním příslušníkem, pak mohou manželství uzavřít před velitelem vojenské jednotky ČR v zahraničí.⁵⁶ V druhém případě se jedná o konzulární sňatky, manželství uzavíraná před zastupitelským úřadem jednoho státu na území druhého státu⁵⁷, umožněné zejména Vídeňskou úmluvou o konzulárních stycích za podmínky souladu s právem přijímacího státu. Je-li uzavřen o sňatek českého a německého státního občana před českým zastupitelským úřadem v cizině či dvou českých občanů před českým zastupitelským úřadem v cizině pak se takto uzavřená manželství řídí na základě § 48 odst. 3 ZMPS českým právem. Všechna takto uzavřená manželství jsou zapisována v ČR do zvláštní matriky vedené Úřadem městské části Brno střed podle § 42 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách. Uzavření manželství mezi českým státním příslušníkem a cizincem před cizím zastupitelským úřadem v ČR a platnost či neplatnost takového manželství činilo před přijetím nového ZMPS v praxi potíže. Nejznámějším případem komentovaným v české právní literatuře, bylo tzv. česko-italské kulhající manželství.

⁵⁶ § 667 odst. 1 OZ.

⁵⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej a kol. Manželství. Praha: Leges, 2014. 336 s. ISBN 978-80-7502-046-8. str. 238.

Jednalo o manželství uzavřené na italském velvyslanectví v Praze mezi ženou mající současně české i italské státní občanství a italským státním příslušníkem, přičemž oba žili a pracovali v ČR. Následně po uzavření tohoto civilního sňatku proběhl církevní obřad ve Francii. Po uzavření civilního manželství podala žena návrh na zápis manželství do zvláštní matriky, což bylo odmítnuto s poukazem na fakt, že český státní příslušník nemůže uzavřít sňatek s cizím státním občanem na zastupitelském úřadě sídlícím v ČR. Takové manželství bylo platně uzavřeno podle italského práva, však české právo jej považuje za neplatné.⁵⁸

Řešení této situace nebylo jednoduché. Argumentaci žadatelky, že sňatek byl následně uzavřen také ve Francii, není v tomto případě možno přijmout, neboť ve Francii je uzavření civilního sňatku předpokladem následného církevního, a samotným církevním obřadem manželství nevznikne, manželství tedy podle francouzského práva platně nevzniklo a touto cestou nebyla vada zhojena.⁵⁹ Vadu nebylo možné zhojit ani opětovným uzavřením sňatku podle českého práva. Jelikož bylo manželství platně uzavřeno podle italského práva, nebude italskému příslušníku vydáno osvědčení o způsobilosti uzavřít manželství, vyžadované pro uzavření sňatku v cizině a bez osvědčení nebude možno manželství uzavřít. V literatuře se objevilo několik návrhů, jak situace řešit. Jedním z nich by bylo podání žaloby na určení, zda tu manželství je či není u českého soudu, přičemž problematickou se jeví skutečnost, že by žena musela žalovat svého manžela, což by pro ni mohl být etický problém, či zvláštní matriku v Brně.⁶⁰ Objevil se i návrh zakomponovat případ do evropského kontextu a najít řešení prostřednictvím evropského práva a v něm vyjádřené zásady nediskriminace a rovného zacházení, jak byly předmětem judikatury Evropského soudního dvora ve spojení s principem loajality vyplývajícím z článku 10 SES.⁶¹ Obě řešení považovala za vhodné, aby manželství bylo českými orgány uznáno.

⁵⁸ MRÁZEK, J. *Matrimonium claudicans a uzavírání manželství s cizincem nebo v zahraničí*. Právní rozhledy, 2007., č. 9. str. 309-316. ISSN 1210-6410. s. 309.

⁵⁹ MRÁZEK, J. *Matrimonium claudicans a uzavírání manželství s cizincem nebo v zahraničí*. Právní rozhledy, 2007., č. 9. str. 309-319. ISSN 1210-6410. s. 310.

⁶⁰ MRÁZEK, J. *Matrimonium claudicans a uzavírání manželství s cizincem nebo v zahraničí*. Právní rozhledy, 2007., č. 9. str. 309-319. ISSN 1210-6410. s. 310.

⁶¹ PAUKNEROVÁ, M., *Případ česko-italského kulhajícího manželství: řešení nabízí evropské právo*, Právní rozhledy 2007. č. 16. str.597-602. ISSN 1210-6410. str. 600.

Současná právní úprava nedává prostor pro vznik těchto případů. Jak jsem zmínila výše, § 48 odst. 4 ZMPS explicitně zakazuje českým státním občanům uzavřít manželství na zastupitelském úřadě v ČR.

Na konzulární sňatky v SRN dopadá ustanovení článku 13 odst. 3 EGBGB, v SRN tak mohou být uzavřeny před osobou řádně zmocněnou vládou státu jednoho ze snoubenců a to ve formě předepsané právem tohoto státu. Podmínkou však je, že ani jeden ze snoubenců nemá německou státní příslušnost. Uzavírání sňatků bylo v kompetenci německých konzulárních úřadů v cizině na základě § 8 odst. 1 konzulárního zákona⁶², toto oprávnění jim však bylo odňato novelizací zákona s účinností od 1. 1. 2009.⁶³ Německým občanům nadále zůstala zachována možnost uzavřít sňatek na zastupitelském úřadě v jiné zemi.

Jelikož v této oblasti neexistuje unijní úprava stanovící pravidla pro určení rozhodného práva, je třeba využít vnitrostátních předpisů z oblasti MPS, pokud mezi státy neexistuje příslušná dvoustranná mezinárodní smlouva o právní pomoci, která by před nimi měla aplikační přednost.

5.3.2. Osobní poměry manželů

Práva a povinnosti tvořící ve svém celku obsah manželství jsou mezinárodním právem soukromým členěny do tří kategorií: osobní poměry, majetkové poměry a vyživovací povinnost mezi manžely.⁶⁴

Kolizní úprava osobních poměrů manželů je obsažena v § 49 odst. 1 ZMPS: osobní poměry manželů se řídí právním řádem státu, jehož jsou oba občany a nemají-li stejné státní občanství, se řídí poměry právem státu, kde mají oba manželé obvyklý pobyt, a není-li ani toto splněno, použije se české právo. Osobní poměry dvou německých státních příslušníků majících obvyklý pobyt na území ČR budou posuzovány podle německého práva, osobní poměry česko-německého páru majícího obvyklý pobyt na území ČR pak podle práva českého. Do pojmu osobních poměrů mezi

⁶² Konsulargesetz z 11.9. 1977.

⁶³ SÄCKER, Franz, Jürgen a RIXECKER, Roland. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Band 10 Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Art. 1-46). 5. Auflage. München: Beck, 2010, lviii., 2542 s. ISBN 978-3-406-54850-5. str. 1820.

⁶⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta., ŠMÍD, Ondřej a kol. Manželství. Praha: Leges, 2014. 336 s. ISBN 978-80-7502-046-8. str. 255.

manžely česká právní nauka řadí zejména povinnost spolu žít, vzájemné důvěry, pomoci, či zastupování v běžných záležitostech.

Kolizní norma pro obecné účinky manželství je obsažena v článku 14 EGBGB a podle záměru německého zákonodárce by se mělo jednat o hlavní předpis německého mezinárodního rodinného práva, což se projevuje především v tom, že mnohé kolizní normy z oblasti mezinárodního rodinného práva na tuto KN odkazují.⁶⁵ Činí tak například v KN pro osvojení.

Do rozsahu této KN spadají zejména otázky vzájemných osobních vztahů mezi manžely: povinnost žít spolu, povinnost vzájemné úcty či vedení domácnosti.⁶⁶ Hraniční určovatelé v článku 14 odst. 1 jsou ve vztahu subsidiarity. Jako první bude pro obecné účinky manželství rozhodné právo státu společné státní příslušnosti obou manželů, popř. poslední společné státní příslušnosti, pozbyl-li jeden z nich společnou příslušnost, ale druhý manžel je dosud příslušníkem tohoto státu. Nejsou-li manželé příslušníky jednoho státu, pak řídí se obecné účinky jejich manželství právem státu, v němž mají oba manželé svůj obvyklý pobyt, popřípadě, kde jej naposledy měli za podmínky, že jeden z nich zde obvyklý pobyt dosud má. Postačí, že mají obvyklý pobyt na území jednoho státu. Mají-li jej na území jiných států, pak bude pro obecné účinky jejich manželství rozhodné právo státu, k němuž mají manželé nejužší vztah. Německý zákonodárce se zde zdržel jakéhokoliv výčtu kritérií, podle kterých by mělo být určeno, co se rozumí nejužším vztahem, v úvahu přicházejí okolnosti jako vztah manželů k určitému státu z hlediska jazykového, kulturního či etnického, výkon povolání na území tohoto státu, příslušnost ke stejné náboženské skupině s vytvořeným právním systémem, místo kde bylo manželství uzavřeno většinou má právní význam, přistoupí-li k němu ještě nějaká další okolnost.⁶⁷

EGBGB na rozdíl od českého ZMPS umožňuje manželům zvolit si pro obecné účinky manželství rozhodné právo. Je-li jeden z manželů příslušníkem více států, může

⁶⁵LOOSCHELDERS, Dirk. Internationales Privatrecht: Art. 3-46 EGBGB. Berlin: Springer, 2004, XXII. 691 s. ISBN 3-540-40712-x. str. 219.

⁶⁶KROPPHOLLER, Jan. Internationales Privatrecht:einschließlich der Grundbegriffe des internationalen Zivilverfahrensrecht. 5., neubearb. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck 2004,XXXIX. 719 s. ISBN 3-16-148316-2. Str. 341.

⁶⁷SÄCKER, Franz, Jürgen a RIXECKER, Roland. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Band 10 Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Art. 1-46). 5. Auflage. München: Beck, 2010, lviii., 2542 s. ISBN 978-3-406-54850-5. str. 1846.

být jako rozhodné právo na základě článku 14 odst. 2 právo státu, jehož příslušníkem je i druhý manžel. V manželství uzavřeném mezi mužem české a německé státní příslušnosti a ženou mající pouze německé státní občanství si mohou manželé zvolit jako rozhodné právo pro obecné účinky jejich manželství na základě uvedeného ustanovení právo německé. Manželé, kteří nemají společnou státní příslušnost, ani ji nikdy neměli, si mohou na základě článku 14 odst. 3 EGBGB zvolit stejně jako v prvním případě právo státu, jehož je jeden z nich příslušníkem, a to za buď za podmínky, že žádný z nich není příslušníkem státu, v němž mají oba manželé obvyklý pobyt nebo nemají-li svůj obvyklý pobyt v tomtéž státě. Žije-li Němec se svou českou manželkou v Jemenu, mohou si jako rozhodné právo zvolit německé nebo české právo. Získají-li manželé stejnou státní příslušnost, zanikají účinky volby ex lege.

Do rozsahu článku 14 EGBGB podléhají i různé instituty cizího práva. Německá judikatura sem zařadila i tzv. „Morgengabe“⁶⁸, což je institut islámského práva, který má především finančně zajistit manželku v případě rozvodu či smrti manžela. Německé soudy řešily otázku, kam institut zařadit a následně podle jakého práva se má řídit, zda podle práva iránského, jelikož manželé uzavřeli manželství v Iránu, či právem německým, neboť posléze došlo k jejich přesunu do SRN a nabytí německého občanství. Vrchním zemským soudem byl institut subsumován pod majetkové účinky manželství a podřízen iránskému právu. Spolkový soudní dvůr s tímto názorem nesouhlasil a judikoval⁶⁹, že rozhodné právo pro tento institut bude určeno podle KN pro obecné účinky manželství. V tomto judikátu navíc stanovil, že článek 14 EGBGB je jakási zbytková kategorie, do které je možné podřadit ty skutkové podstaty, které nejsou ani majetkovými poměry, ani nesouvisí s rozvodem či výživným.⁷⁰

S účinností od 1. ledna 2002 bylo do EGBGB v souvislosti s vydáním zákona na ochranu proti domácímu násilí zavedeno speciální ustanovení článku 17a upravující oprávnění k užívání bytu manželů a zařízení domácnosti.⁷¹ Jedná se o jednostrannou KN, příkazující použít pro tyto záležitosti německých hmotněprávních předpisů,

⁶⁸ <http://de.m.wikipedia.org/wiki/Morgengabe>.

⁶⁹ Rozhodnutí BHG z 9. 12. 2009, XII ZR 107/08.

⁷⁰ www.lorenz.userweb.mwn.de/urteile/xiizr107_08.htm.

⁷¹ SÄCKER, Franz, Jürgen a RIXECKER, Roland. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Band 10 Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Art. 1-46). 5. Auflage. München: Beck, 2010, lviii., 2542 s. ISBN 978-3-406-54850-5. str. 2056 .

za podmínky, že se byt i jeho zařízení nacházejí v tuzemsku. Stejným právem se budou řídit i s tím související zákazy vstupu, přiblížení se a kontaktu. Není-li toto splněno a byt a jeho zařízení se nachází v cizině, je třeba použít KN pro obecné účinky manželství v článku 14 EGBGB.⁷²

5.3.3. Majetkové poměry manželů

Manželské majetkové právo je označení pro právní režim majetkového společenství manželů.⁷³ OZ používá pro toto majetkové společenství označení společné jmění manželů a rozlišuje jeho 3 režimy: zákonný, smluvený a založený rozhodnutím soudu. Dle § 708 OZ tvoří společné jmění vše, co má majetkovou hodnotu, náleží manželům a není z něj vyloučeno. Přímou ze zákona jsou ze společného jmění vyloučeny věci sloužící osobní potřebě, co jeden z manželů nabyt darem či odkazem či co jeden z manželů nabyt jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech. Tento základní zákonný režim je možné modifikovat smlouvou uzavřenou snoubenci ještě před uzavřením manželství či následně mezi manželi ve formě notářského zápisu. Taková úprava se užije pro česká manželství, v případech tzv. migrujících manželství či manželství dvou osob, které jsou státními příslušníky různých zemí, se pro majetkové poměry použije kolizní úprava obsažená v ZMPS. Obecná kolizní norma je obsažena v § 49 odst. 3 ZMPS a podřizuje tyto poměry právnímu řádu státu, na jehož území mají manželé obvyklý pobyt, jinak právnímu řádu, jehož jsou oba státními příslušníky a chybí-li společná státní příslušnost, aplikuje se české právo. Do rozsahu této KN jsou řazeny i otázky vypořádání majetkových poměrů po rozvodu manželství.⁷⁴ Pro majetkové poměry manželů je upřednostněn hraniční určovatelský obvyklý pobyt. U majetkových poměrů manželů dochází k upřednostnění hraničního určovatele obvyklého pobytu před státní příslušností obou manželů. V oblasti smluveného majetkového práva je manželům nově ustanovením § 49 odst. 4 ZMPS umožněno sjednat si právo, kterým se smluvní úprava majetkového práva bude řídit. Mohou si

⁷² LOOSCHELDERS, Dirk. Internationales Privatrecht: Art. 3-46 EGBGB. Berlin: Springer, 2004, XXII. 691 s. ISBN 3-540-40712-x..str. 276.

⁷³ PAUKNEROVÁ, Monika., ROZEHNALOVÁ, Naděžda., ZAVADILOVÁ, Marta a kol. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 928 s. ISBN 978-80-7478-368-5.str., 337.

⁷⁴ KUČERA, Zdeněk. Mezinárodní právo soukromé. 7. opr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2009. 462 s. ISBN 978-80-7239-231-5. str. 92.

zvolit mezi právem státu, jehož je jeden z nich občanem, právem státu, v němž má jeden z manželů obvyklý pobyt či českým právem. Pro nemovitou věc je možné zvolit si jako rozhodné právo státu, kde se nachází. Nedojde-li k volbě, bude se jejich smluvená úprava řídit právem státu, který byl v době sjednání úpravy rozhodný pro majetkové poměry. Uvedené ustanovení tak upravuje volbu práva také z hlediska formálního, neboť pro dohodu o volbě práva uzavřené v cizině vyžaduje obligatorní formu notářského zápisu.

Německá kolizní úprava obsažená v článku 15 EGBGB je poněkud složitější než úprava česká, rozlišuje výslovně zákonný a smluvní režim společného jmění. Odstavec 1 podřizuje majetkové poměry manželů stejnému právu, které je rozhodné pro obecné účinky manželství, tzv. rodinnému statutu. Rozdíl spočívá v tom, že článek 15 odst. 1 EGBGB jednotlivé hraniční určovatele fixuje k okamžiku uzavření manželství a nepřihlíží k jeho pozdějším změnám. Majetkové poměry manželů se tak budou řídit právem státu, jehož jsou oba státními příslušníky k okamžiku uzavření manželství, jestliže nemají stejnou státní příslušnost, pak nastupuje hraniční určovatel obvyklého pobytu obou manželů opět k okamžiku uzavření manželství a není-li ani toto splněno, budou se otázky manželského majetkového práva řídit právem státu, k němuž mají manželé z jiných důvodů nejužší vztah opět v okamžiku uzavření manželství.⁷⁵ Navíc do rozsahu odstavce 1 spadají i případy, ve kterých si manželé pro obecné účinky právo zvolili. Jejich majetkové poměry se budou řídit tímž právním řádem, za podmínky, že taková volba byla učiněna před uzavřením manželství. Následná změna rozhodného práva pro obecné účinky manželství bude pro ty majetkové irelevantní.

Následující odstavce obsahují volbu práva s účinky výlučně pro jejich majetkové poměry. Manželé si mohou vybrat mezi právním řádem státu, jehož je jeden z nich státním příslušníkem či státu, na jehož území má jeden z manželů obvyklý pobyt. Je-li součástí společného jmění nemovitý majetek, mohou pro ni manželé jako rozhodné zvolit právo státu, na jehož území se věc nachází. Může se tak jednat o německé státní příslušníky, kteří mají nemovitý majetek v ČR, a rozhodnou se zvolit si pro úpravu právních poměrů týkajících se nemovité věci české právo. To se pak vztahuje nejen na otázky vlastnického práva, ale případně i na ostatní věcná práva váznoucí na nemovité

⁷⁵ Článek 14 a 15 EGBGB.

věci.⁷⁶ Manželé jsou při volbě rozhodného omezení taxativním výčtem právních řádů, zákazem retroaktivního působení jejich dohody o volbě práva a je-li dohoda uzavíraná v tuzemsku, pak je pro ni vyžadována obligatorní forma notářské listiny. Na rozdíl od české právní úpravy nedává EGBGB manželům možnost zvolit si jako rozhodné tuzemské právo.

EGBGB obsahuje navíc ustanovení určené k ochraně třetích osob v souvislosti s majetkovými poměry manželů, které se řídí cizím právem. V článku 16 odst. 1 je stanovena použitelnost § 1412 BGB upravující ochranu třetích osob v případech, kdy manželé změnili uspořádání svých majetkových poměrů stanovené zákonem. Podmínkou aplikace tohoto ustanovení je, že jeden z manželů má na území SRN obvyklý pobyt nebo zde provozuje podnikatelskou činnost. Ve druhém odstavci je zakotveno použití předpisů německého občanského zákoníku týkající se movitých věcí či výdělečné činnosti na právní úkony učiněné v SRN a to v případě, že jsou pro třetí osobu jednající v dobré víře výhodnější než ustanovení cizího práva.

5.3.4. Zánik manželství

Zánik manželství má za následek zánik práv a povinností manželů, které tvořily obsah manželství. Nejsou povinni se již vzájemně podporovat či si pomáhat, dochází mimo jiné i k zániku práva společného bydlení. Jeden ze způsobů, jak manželství může zaniknout je rozvod.

Kolizní norma pro rozvod manželství je obsažena v § 50 ZMPS, který odkazuje na rozhodné právo pro osobní poměry manželů a fixuje jej k okamžiku zahájení řízení o rozvod. Rozhodným právem pro rozvod manželství tak bude na základě § 50 ZMPS právo státu společného státního občanství manželů, nemají-li jej manželé v okamžiku zahájení řízení, pak právo státu společného obvyklého pobytu manželů. Nemají-li manželé společný obvyklý pobyt, bude se rozvod řídit právem českým. Tato úprava byla zvolena zejména na základě úvahy, že k rozvodu dochází v důsledku narušení osobních vztahů mezi manžely a je proto logické, aby se rozvod řídil právním řádem, kterým se řídí tyto vztahy v době zahájení řízení.⁷⁷ Za předpokladu že právo určené na základě KN nepřipouští rozvod buď vůbec, nebo pouze za okolností velmi tíživých,

⁷⁶ LOOSCHELDERS, Dirk. Internationales Privatrecht: Art. 3-46 EGBGB. Berlin: Springer, 2004, XXII. 691 s. ISBN 3-540-40712-x. str. 241.

⁷⁷ Důvodová zpráva k ZMPS, str. 59.

kupř. jej váže na souhlas muže, je možné místo něj použít české právo. Tato ochrana použitím českého práva poskytnutá § 50 odst. 2 ZMPS lze použít jen, je-li jeden z manželů je státním příslušníkem ČR nebo má na jejím území obvyklý pobyt.

Původní znění článku 17 EGBGB bylo v podstatě stejné jako znění § 50 odst. 1 ZMPS a odkazovalo na právo rozhodné pro obecné účinky v okamžiku vzniku následků podaného návrhu na rozvod. Avšak přistoupením SRN k nařízení Řím III. proběhla novelizace tohoto článku⁷⁸ a jeho současné znění stanoví, že právo rozhodné pro důsledky rozvodu má být určeno podle tohoto nařízení.

Primárně je manželům poskytnuta možnost zvolit si právo, které bude pro jejich rozvod rozhodné a neučiní-li tak, bude se rozvod řídit právem státu, v němž mají manželé obvyklé bydliště k okamžiku zahájení řízení, nebo popřípadě v němž měli poslední společné bydliště nedošlo-li k ukončení pobytu dříve než rok před zahájením řízení u soudu a jeden z manželů zde stále pobývá v okamžiku zahájení řízení, nebo popřípadě jehož státní příslušnost mají oba manželé v okamžiku zahájení řízení u soudu, nebo popřípadě právo státu, u jehož soudu došlo k zahájení řízení.⁷⁹ Nedojde-li k volbě rozhodného práva, článek 5 obsahuje taxativně vymezené právní řády, které v podstatě stejné jako výčet v článku 8, avšak jsou místo okamžiku zahájení řízení stabilizovány k době uzavření dohody.

Z uvedeného vyplývá, že v oblasti rozhodného práva pro rozvod manželství došlo k nahrazení hraničního určovatele státní příslušnosti manželů kritériem obvyklého pobytu. Novelizací zůstalo nedotčeno ustanovení článku 17 odst. 2 EGBGB, podle kterého je jediným oprávněným subjektem k rozvodu manželství v tuzemsku soud.

5.4. Návrh nařízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů manželů

V současné době ani v oblasti majetkových poměrů neexistuje unijní nařízení, jež by unifikovalo kolizní normy v této oblasti, na rozdíl od poměrů osobních je na půdě Evropské komise je v současné době připravován návrh nařízení označovaného jako

⁷⁸ Gesetz zur Anpassung der Vorschriften des Internationalen Privatrechts an die Verordnung (EU) Nr. 1259/2010 und zu Änderung anderer Vorschriften des Internationalen Privatrechts.

⁷⁹ Článek 8 nařízení Řím III.

Řím V.⁸⁰, které se podle článku 1 bude vztahovat na majetkové poměry v manželství zahrnující zejména každodenní správu majetku majetků, s vyloučením jeho vypořádání v důsledku rozluky či úmrtí jednoho z partnerů. Z oblasti působnosti nařízení jsou dále článkem 3 vyloučeny vyživovací povinnosti, způsobilost k uzavření manželství či dary mezi manžely.

Kapitola II je věnována určování soudní příslušnosti pro případy úmrtí jednoho z manželů, dále pro případy rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné a pro všechny ostatní případy. V prvních dvou případech je příslušný soud určen v souladu s nařízením upravující danou oblast. V ostatních případech je primárně stranám umožněno dohodnout se, že soudy členského státu, jehož právo si zvolili, budou příslušné v záležitostech týkajících se jejich majetkových poměrů.⁸¹ Není-li taková dohoda učiněna, uplatní se příslušnost stanovená v článku 5 a k projednání těchto záležitostí budou příslušné soudy členského státu, v němž mají manželé obvyklé společné bydliště, popřípadě poslední společné bydliště z podmínky, že jeden z nich zde stále bydlí, nebo případně soudy státu, v němž má obvyklé bydliště odpůrce. Článek 6 upravuje podpůrnou příslušnost a článek 7 tzv. *forum necessitatis*.

Určování rozhodného práva je upraveno v kapitole III. Novum, které nařízení přinese, se týká podřízení celého majetku manželů, tj. věcí movitých i nemovitých, jednomu rozhodnému právu. Dosavadní situace byla taková, že nemovité věci byly většinou podřízeny právu státu, kde se nacházely. Nařízení poskytuje manželům taxativní výčet právních řádů, které mohou být zvoleny jako rozhodné právo pro jejich majetkové poměry. Neučiní-li manželé takovou volbu, potom bude na základě článku 17 rozhodným právo státu, v němž mají manželé či budoucí manželé první obvyklé společné bydliště po sňatku, nemají-li první společné bydliště pak právo státu, jehož státní příslušnost mají oba manželé v době, kdy bylo manželství uzavřeno a není-li možné ani takto rozhodné právo určit, pak jím bude právo státu, k němuž mají manželé s přihlédnutím ke všem okolnostem nejužší vazby. Manželé jsou oprávněni kdykoliv během manželství změnit rozhodné právo pro své majetkové poměry, avšak mohou si zvolit pouze mezi právem státu, v němž má jeden z nich k okamžiku volby obvyklé

⁸⁰ Návrh nařízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů manželů KOM(2011) 126.

⁸¹ Čl. 5 odst. 2 EGBGB.

bydliště či právo státu, jehož státní příslušnost má jeden z manželů opět v okamžiku volby.⁸²

Následující kapitoly upravují uznávání, vykonatelnost a výkon rozhodnutí, úředních listin a soudních smírů (kapitola IV), účinky, které mají majetkové poměry manželů vůči třetím osobám (kapitola V) a obecná a závěrečná ustanovení (kapitola VI).

Bude-li nařízení přijato, předpokládá se, že nahradí vnitrostátní kolizní úpravu osobních majetkových poměrů obsaženou v článku 15 EGBGB a § 49 odst. 3 a 4 ZMPS.

6. Registrované partnerství

6.1. Prameny právní úpravy

ČR ani SRN nejsou vázány žádnou multilaterální mezinárodní smlouvou, která by obsahovala ustanovení pro určení rozhodného práva či soudní příslušnosti ve věcech registrovaných partnerství a obdobných poměrů. Absentuje i úprava této oblasti na úrovni EU, avšak tento stav by se měl brzy změnit. Na půdě Rady Evropy je projednáváno nařízení upravující majetkové důsledky registrovaného partnerství, o kterém se v následujících kapitolách rovněž zmíním.

6.1.1. Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním

O tomto zákoně bylo již obecně pojednáno výše (viz kapitola 5.1.5.) Jednou ze změn, kterých po rekodifikaci doznal, bylo zařazení ustanovení určující pravomoc soudů a určování rozhodného práva pro registrovaná partnerství a obdobné poměry, neboť ta až do roku 2014 na této úrovni absentovala a nyní je obsažena v hlavě VI. ustanovení § 67 ZMPS.

6.1.2. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch

Kolizní úprava registrovaného partnerství po dlouhou dobu absentovala i v SRN. Ke změně došlo v roce 2001, kdy byl spolu se zavedením pojmu registrovaného partnerství německým zákonodárcem do EGBGB vložen článek 17a, obsahující kolizní

⁸² Článek 18 návrhu nařízení.

normu pro tuto oblast.⁸³ V současné právní úpravě je tato kolizní norma obsažena v článku 17b EGBGB, neboť jí byla předřazena kolizní norma pro oprávnění k užívání bytu a zařízení domácnosti.

6.1.3. Gesetz über den Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit

Stejně jako pro řízení ve věcech manželských je i pro stanovení pravomoci německých soudů ve věcech registrovaného partnerství nutno užit úpravu zákon o řízení ve věcech rodinných a v záležitostech dobrovolné soudní pravomoci. Konkrétní úpravu zde nalezneme v § 103.

6.2. Pravomoc soudů ve věcech registrovaného partnerství

Jelikož v této oblasti neexistuje žádná mnohostranná mezinárodní smlouva či přímo použitelný předpis EU, které by sjednocovaly pravidla pro určení pravomoci soudů, bude nutno aplikovat vnitrostátní právní předpisy jednotlivých zemí, pokud pro oblast partnerství či obdobných poměrů existují.

Pravomoc českých soudů podle § 67 ZMPS je omezena pouze na řízení o zrušení, neplatnosti a neexistenci registrovaného partnerství nebo obdobného poměru a je založena bylo-li podle zákona o registrovaném partnerství uzavřeno v ČR nebo je-li alespoň jeden z partnerů českým státním občanem a má v tuzemsku obvyklý pobyt. V řízeních, která nelze subsumovat pod rozsah tohoto ustanovení bude pravomoc českých soudů posuzována podle obecného ustanovení § 6 ZMPS. Podobnou úpravu pravomoci obsahuje zákon o příslušnosti v rodinných věcech a v záležitostech dobrovolné soudní pravomoci v § 103. Německé soudy jsou podle tohoto ustanovení příslušné k řízení o zrušení registrovaného partnerství vč. s tím spojených následků, je-li jeden z partnerů Němec nebo jím byl při vzniku partnerství, nebo má-li jeden z partnerů obvyklý pobyt v tuzemsku, popřípadě bylo-li partnerství uzavřeno před k tomu příslušným německým úřadem.

⁸³LOOSCHELDERS, Dirk. Internationales Privatrecht: Art. 3-46 EGBGB. Berlin: Springer, 2004, XXII. 691 s. ISBN 3-540-40712-x . str. 279.

6.3. Srovnání kolizních norem

Kolizní norma pro registrované partnerství a obdobné poměry je obsažena v § 67 ZMPS. Aby určité soužití osob spadalo do rozsahu této KN a mohlo být označeno jako registrované partnerství, musí se jednat o společenství dvou osob, vykazující znak trvalosti, vzniknout způsobem, který stanoví uvedený zákon a navíc je vyžadováno vydání úředního aktu potvrzující vznik partnerství.⁸⁴ Vedle registrovaného partnerství spadají do rozsahu normy § 67 ZMPS také tzv. poměry obdobné registrovanému partnerství. Tento pojem je však českému právnímu řádu neznámý. Důvodová zpráva k ZMPS jimi rozumí některé druhy vztahů upravených zahraničním právním řádem, které se mohou od české právní úpravy značně lišit a jako příklad uvádí *pacte civil de solidarité* (PACS) upravený francouzským právem.⁸⁵ Z uvedeného lze usuzovat, že tyto obdobné poměry by měli vykazovat stejné znaky jako registrovaného partnerství s tím rozdílem, že se nutně nemusí jednat o osoby stejného pohlaví a může jít o soužití více než dvou takových osob. I těchto obdobných je vyžadováno vydání potvrzujícího úředního aktu ve státě jeho uzavření.⁸⁶

Do rozsahu článku 17b EGBGB německá právní nauka řadí kromě registrovaných partnerství podle zákona o registrovaném partnerství i jiné instituty podle cizího práva, za podmínky, že plní stejnou funkci a jsou zaneseny do příslušného registru. Názory se liší ohledně heterosexuálních partnerství. Někteří autoři jsou pro analogické použití kolizní normy podle čl. 17b⁸⁷, někteří toto odmítají s poukazem na okolnost, že zavedení institutu registrovaného partnerství má odstranit diskriminaci homosexuálních párů a usnadnit uzavření jejich svazku, což se heterosexuálních párů netýká. Těm je většinou právních řádů umožněno uzavřít manželství jako formu registrovaného společného soužití. Právě proto by se KN týkající se manželství měli

⁸⁴ PAUKNEROVÁ, Monika., ROZEHNALOVÁ, Naděžda., ZAVADILOVÁ, Marta a kol. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 928 s. ISBN 978-80-7478-368-5. str. 437.

⁸⁵ Důvodová zpráva k ZMPS, str. 62.

⁸⁶ PAUKNEROVÁ, Monika., ROZEHNALOVÁ, Naděžda., ZAVADILOVÁ, Marta a kol. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 928 s. ISBN 978-80-7478-368-5. str. 435.

⁸⁷ Viz např. ANDRAE, Marianne. Internationales Familienrecht. 2. Auflage. Baden-Baden: Nomos, 2006. 540 s. ISBN 3-8329-1361-0. str. 300.

uplatnit i na heterosexuální partnerství, které podle názoru této skupiny nemůže být řazeno do rozsahu článku 17b EGBGB.⁸⁸

Podobným problémem je kvalifikace homosexuálních manželství. Obecně jsou přípustné dvě možnosti: kvalifikovat tyto svazky jako manželství a použít pro ně stejnou KN, nebo je chápat spíše jako registrovaná partnerství a aplikovat podle toho příslušné KN. České ani německé právo neupravuje institut homosexuálních manželství, jak tak činí kupř. Nizozemí a proto je určování rozhodného práva velmi sporným.

V SRN je ohledně manželství osob stejného pohlaví zastáván názor, že je třeba je posoudit podle práva, které uzavření takového sňatku umožňuje a z hlediska MPS je posuzuje jako registrovaná partnerství.⁸⁹

V českém právním prostředí nejsou názory ohledně zařazení homosexuálních manželství jednotné. Někteří autoři⁹⁰ zastávají názor, že je kvůli odlišným charakteristickým prvkům obou svazků nelze podřadit pod rozsah KN pro registrovaná partnerství a je podle nich třeba rozhodné právo určovat dle kolizních norem stanovených ZMPS pro manželství. Opačný názor zastává např. Bříza a kol., který homosexuální manželství považuje za tzv. obdobné poměry a subsumuje je pod rozsah § 67.

Dle mého názoru je vhodnější podřadit homosexuální manželství pod KN pro registrovaná partnerství, zejména proto, definice homosexuálního manželství jakožto svazku dvou osob stejného pohlaví vyhovuje spíše registrovanému partnerství a navíc jeho podřízení právu státu kde je uzavíráno popř. který vede registr, poskytne záruku, že mu bude tento institut znám a nevznikne problém s jeho uzavřením.

6.3.1. Způsobilost osoby uzavřít registrované partnerství

Způsobilost osoby uzavřít partnerství je stejně jako forma jeho uzavření podřízeno právu státu, v němž se registrované partnerství nebo obdobný poměr uzavírá

⁸⁸ Palandt/Heinrich, LOOSCHELDERS, Dirk. Internationales Privatrecht: Art. 3-46 EGBGB. Berlin: Springer, 2004, XXII. 691 s. ISBN 3-540-40712-x. str. 280.

⁸⁹ SÄCKER, Franz, Jürgen a RIXECKER, Roland. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Band 10 Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Art. 1-46). 5. Auflage. München: Beck, 2010, lviii., 2542 s. ISBN 978-3-406-54850-5. str. 2103.

⁹⁰ PAUKNEROVÁ, Monika., ROZEHNALOVÁ, Naděžda., ZAVADILOVÁ, Marta a kol. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 928 s. ISBN 978-80-7478-368-5. str. 438.

nebo bylo uzavřeno.⁹¹ Vzhledem k rozdílnostem v jednotlivých právních úpravách, popř. jejich úplné absence, týkajících se partnerství, byla zákonodárcem zvolena cesta jeho podřízení lex loci celebrationis.

Chtějí-li dvě německé státní občanky vstoupit do registrovaného partnerství v ČR, pak bude pro jejich způsobilost a forma posuzována podle českého práva. A partnerství podle § 2 zákona o registrovaném partnerství vznikne projevem vůle těchto dvou žen učiněným formou souhlasného, svobodného a úplného prohlášení o tom, že spolu vstupují do manželství, přičemž toho prohlášení musí být učiněno osobně před matričním úřadem. Podle českého práva se v tomto případě bude řídit i věková hranice pro vstup do partnerství či případné překážky bránící jeho uzavření.

EGBGB jako rozhodné právo v článku 17b při vzniku manželství stanoví právo státu vedoucímu registr (lex libri) a to pouze jeho hmotněprávními norem, explicitně vylučuje zpětný a další odkazu. Německý zákonodárcem stejně jako český opustil použití hraničního určovatele státní příslušnosti, jak je tomu u manželství, ale pro určení rozhodného práva zůstává nerozhodné právo státu, kde bylo partnerství uzavřeno. Použitím lex libri je umožněno jej uzavřít podle německého práva i kdyby právo státu příslušnosti partnera tento institut neznalo.⁹²

Následná změna státní příslušnosti či obvyklého pobytu je pro změnu statutu bezvýznamná. Článek 17b odst. 3 a týká se partnerství stejných osob zaregistrovaných ve více státech, pro jeho účinky a důsledky bude rozhodné partnerství, které bylo založeno jako poslední. Díky tomuto ustanovení by nemělo docházet k použití více právních řádů na jedno registrované partnerství a navíc se partnerům registrovaným v cizině otevírá možnost kupř. po přesídlení do SRN či jiného důvodu nechat své partnerství znovu registrovat a podřídit jej tak německým hmotněprávními předpisy.⁹³

Podle práva státu vedoucího registr budou posuzovány jak formální, tak materiální podmínky uzavření partnerství. Bude-li tímto právem právo německé, potom mezi materiální podmínky patří kupř. požadavek stejného pohlaví partnerů či neexistence překážek bránících jeho uzavření. Z hlediska formy je § 1 zákona o

⁹¹ § 67 odst. 2 ZMPS.

⁹² LOOSCHELDERS, Dirk. Internationales Privatrecht: Art. 3-46 EGBGB. Berlin: Springer, 2004, XXII. 691 s. ISBN 3-540-40712-x. str. 282.

⁹³ SÄCKER, Franz, Jürgen a RIXECKER, Roland. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Band 10 Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Art. 1-46). 5. Auflage. München: Beck, 2010, lviii., 2542 s. ISBN 978-3-406-54850-5. str. 2068.

registrovaném partnerství⁹⁴ vyžadován souhlasný projev vůle uzavřít partnerství učiněný před matrikářem.

6.3.2. Osobní a majetkové poměry partnerů

Právnímu řádu státu, kde bylo registrované partnerství či obdobný poměr uzavřeno jsou podřízeny i jejich účinky, kterými důvodová zpráva k ZMPS rozumí obecně vznik a změny v právech a povinnostech, které nastanou v důsledku uzavření takového vztahu. Explicitně je v § 67 stanovena použitelnost stejného právního řádu i pro úpravu osobních a majetkových poměrů partnerů. Vyživovací povinnost mezi partnery není výslovně zmíněna v § 67, podle převládajícího názoru je zde namístež zvážit použití Haagského protokolu o výživném.⁹⁵

Článek 17b EGBGB stanoví, že se obecné a majetkové účinky partnerství řídí stejně jako jeho uzavření hmotněprávními ustanoveními práva státu vedoucího příslušný registr. Německé právo sem řadí zejména povinnost žít v takovém partnerském uspořádání, rozsah vzájemné povinnosti péče, účinky partnerství na příbuzenské vztahy a z oblasti majetkové pak otázky společného jmění partnerů, popř. jeho modifikace partnerskou smlouvou.⁹⁶

Stejným právem jako obecné či majetkové účinky partnerství se však neřídí jméno partnerů. Pro něj je v článku 17b odst. 2 obsažen odkaz na obecnou kolizní normu pro tuto oblast, stejně jako u manželů se i jméno registrovaných partnerů řídí právním řádem státu, jehož je osoba příslušníkem, pokud si partneři nezvolí jako rozhodné některé z práv taxativně uvedených v článku 10 EGBGB.

Německý zákonodárce podobně jako u majetkových poměrů manželů i u registrovaného partnerství zakotvil ochranu třetích osob, ovšem nikoliv pro majetkové, ale pouze pro obecné účinky partnerství. Řídí-li se tyto cizím právem, použijí se pro movité věci nacházející se na území SRN a právní jednání zde učiněná příslušná ustanovení zákona o registrovaném partnerství a rovněž příslušná ustanovení BGB je-li to pro třetí osobu, která je v dobré víře, výhodnější než cizí právo.⁹⁷ Je-li registrované

⁹⁴ Lebenspartnergesetz.

⁹⁵ KUČERA, Zdeněk. Mezinárodní právo soukromé. 7. opr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2009. 462 s. ISBN 978-80-7239-231-5. Str. 111.

⁹⁶ LOOSCHELDERS, Dirk. Internationales Privatrecht: Art. 3-46 EGBGB. Berlin: Springer, 2004, XXII. 691 s. ISBN 3-540-40712-x. str. 282.

⁹⁷ Článek 17b odst. 3 EGBGB.

partnerství uzavřeno v cizině, EGBGB v článku 17b odst. 4 stanoví omezení účinku tohoto práva tak, že nesmí přesáhnout rámec předvídaný příslušnými ustanoveními německého občanského zákoníku a zákona o registrovaném partnerství.

Z uvedeného vyplývá pro německého soudce, i když se majetkové důsledky řídí cizím právem zkoumat a případně i aplikovat příslušná ustanovení německého právního řádu.⁹⁸ Článek 17a EGBGB se obdobně uplatní i na domácnost a společný byt registrovaných partnerů.

V současné době neexistuje úprava unifikující pravidla pro určování příslušnosti či rozhodného práva ve věcech registrovaných partnerství. V současné době je však projednáván návrh nařízení Rady ve věcech majetkových poměrů mezi registrovanými partnery.

6.3.3. Zrušení registrovaného partnerství

Zrušení partnerství je podřízeno článkem 17b stejně jako otázky jeho uzavření, jeho obecné i majetkové účinky hmotněprávním předpisům státu, který vede registr. Podle hmotněprávních předpisů státu vedoucího registr se posoudí zejména způsoby, jak je možné partnerství zrušit, zda rozhodnutím soudu, úřadu.⁹⁹ Možný je i zánik ex lege, uzavře-li jeden z partnerů manželství s jinou osobou. Řídí-li se registrované partnerství německým právem, je třeba jej v souladu s § 15 zákona o registrovaném partnerství zrušit rozhodnutím soudu.

Speciálně je upravena otázka zaopatřovacích nároků mezi partnery. Ty jsou stejně jako ostatní otázky registrovaného partnerství podřízeny hmotněprávním předpisům práva státu vedoucímu registr, ovšem za podmínky, že právo jednoho ze států, jehož příslušníky jsou partneři a to v době vzniku následků podaného návrhu na zrušení partnerství zná vyrovnání nároků na zaopatření partnery. Není-li takto možné dosáhnout vyrovnání nároku, lze subsidiárně použít právo německé za splnění podmínek uvedených v tomto ustanovení.

⁹⁸ JAKOB, Von Dominique. Die eingetragene Lebenspartnerschaft im internationalen Privatrecht. Köln: Schmidt, 2002. s. ISBN 3-504-65114-8. str. 299.

⁹⁹ SÄCKER, Franz, Jürgen a RIXECKER, Roland. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Band 10 Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Art. 1-46). 5. Auflage. München: Beck, 2010, lviii., 2542 s. ISBN 978-3-406-54850-5. str. 2072.

Ustanovení § 67 odst. 2 ZMPS stanoví jako rozhodné právo pro zrušení partnerství právo státu, v němž bylo registrované partnerství uzavřeno nebo se uzavírá. Česká právní úprava v § 16 zákona o registrovaném partnerství stejně jako německá umožňuje zrušení prostřednictvím soudu, a to buď na návrh jednoho z partnerů s tím, že žalobce je povinen prokázat, že partnerský vztah již netrvá, nebo bez takového zkoumání, jestliže se druhý partner k návrhu na zrušení připojí.

6.4. Návrh nařízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství

V současné době neexistuje unijní úprava majetkových poměrů partnerů, což by se však v dohledné době mělo změnit. V roce 2011 byl předložen Komisi návrh nařízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství, který by měl unifikovat kolizní normy pro tuto oblast. Nařízení dle svého článku 1 bude použitelné na majetkové aspekty spojené s registrovaným partnerstvím, kam je třeba řadit zejména běžnou správu jejich majetku. Explicitně jsou článkem 3 vyloučeny mj. osobní poměry manželů, vyživovací povinnosti či dědická práva pozůstalého partnera.

Kapitola druhá obsahuje kritéria, podle kterých je určována soudní příslušnost. V první řadě je upravena možnost partnerů zvolit si které soudy budou příslušné ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství. Není-li volba provedena, budou podle článků 5 příslušné soudy členského státu, v němž mají partneři obvyklé společné bydliště, popřípadě poslední společné bydliště za podmínky, že zde ještě jeden z nich bydlí. Jinak je příslušný soud obvyklého bydliště odpůrce, případně soud členského státu, v němž bylo partnerství zaregistrováno. Článek 6 navíc stanoví podpůrně příslušnost soudů členského státu, kde se nachází majetek partnerů k rozhodnutí o tomto majetku či soudů členského státu, jehož jsou oba partneři státními příslušníky popř. domicilu obou partnerů v případě Spojeného království a Irska, nelze-li příslušný soud stanovit jinak.

Rozhodné právo je určeno podobně jako ve většině vnitrostátních právních řádů, článek 15 podřizuje registrovaná partnerství právu státu, kde bylo zaregistrováno. Jelikož KN nařízení mají mít univerzální charakter, uplatní se takto určené právo i

v případě, že není právem členského státu.¹⁰⁰ Článek 18 nařízení umožňuje použít proti některému ustanovení rozhodného práva výhradu veřejného pořádku místa soudu, vylučuje však její uplatnění pouze z důvodu, že právo místa soudu institut registrovaného partnerství nezná.

Kapitola IV. upravuje uznání, vykonatelnost a výkon rozhodnutí, úředních listin a soudních smírů. Konkrétně článek 21 stanoví, že se rozhodnutí vydaná v členském státě jsou v ostatních členských státech uznávána bez požadavku provedení zvláštního řízení. Kapitola V upravuje účinky majetkových důsledků registrovaného partnerství vůči třetím osobám. Článek 31 stanoví, že se právní vztahy mezi partnery a třetími osobami v této oblasti řídí rovněž právem státu vedoucímu registr. Poslední kapitola je věnována obecným závěrečným ustanovením je v ní obsažen zejména vztah nařízení a stávajících mezinárodních smluv či jeho vstup v platnost.

7. Osvojení

Osvojení neboli adopce je považováno za jednu z forem náhradní péče o dítě. Je to pouto, které nevzniká narozením dítěte, nýbrž až později, prostřednictvím práva. Většina právních řádů rozumí osvojením přijetí osoby za vlastní, přičemž jako nezbytný předpoklad vyžaduje existenci takového vztahu, jako je mezi rodičem a dítětem, popřípadě jeho základů.¹⁰¹ Jelikož osvojením dochází ke změně právního postavení osvojeence, je řazeno mezi statusové otázky. Zanikají vazby k jeho biologické rodině a dochází k navázání nových k osvojiteli a jeho rodinným příslušníkům. Většina evropských států umožňuje jak osvojení nezletilého, které musí být souladné s jeho zájmy, tak osvojení osoby zletilé. Toto rozlišování však nebývají reflektovány do předpisů MPS, neboť jejich ustanovení jsou použitelné na oba druhy, není-li v něm výslovně uvedeno jinak.

Preferováno je osvojení dítěte v zemi jeho původu. Není-li to z nějakého důvodu možné, lze přistoupit k osvojení dítěte z ciziny nebo do ciziny. Mezinárodní osvojení je předvídáno článkem 21 písm. b) Úmluvy o právech dítěte, která jej uznává jako náhradní způsob péče, pokud dítě nemůže být předáno do výchovy v zařízení péče o

¹⁰⁰ článek 16 návrhu nařízení.

¹⁰¹ Podobně § 794 OZ či § 1741 BGB.

děti, v rodině osvojitele či o něj nemůže být pečováno jiným vhodným způsobem v zemi původu. Významným pramenem pro mezinárodní osvojení je i Úmluva o ochraně dítěte a spolupráci při mezinárodním osvojení, která se podle článku 2 odst. 1 uplatní v případech, kdy je dítě, mající obvyklý pobyt na území jednoho smluvního státu (státu původu), bylo, je nebo bude přemístěno, do státu přijímacího a to buď za účelem jeho osvojení, nebo až následně po osvojení ve státě původu osvojitelem majícím obvyklé bydliště na území přijímacího státu. I tato úmluva stanoví příslušným úřadům povinnost přezkoumat všechny možnosti zaopatření dítěte ve státě jeho původu a je-li přistoupeno k mezinárodní adopci pak zkoumat, zda je v souladu s jeho zájmy. Mezi smluvní státy této úmluvy patří jak ČR, tak SRN.

Mezinárodním osvojením je třeba rozumět osvojení, v němž je obsažen mezinárodní prvek. O mezinárodní osvojení půjde kupř. v situaci, kdy se dva němečtí státní občané rozhodnou osvojit dítě české státní příslušnosti mající obvyklý pobyt na území ČR.

7.1. Prameny právní úpravy

Mezinárodní osvojení je upraveno několika mnohostrannými mezinárodními smlouvami, žádná z nich však neobsahuje ustanovení sloužící k určení rozhodného práva či mezinárodní příslušnosti soudů v této oblasti. Taková úprava absentuje i na unijní úrovni. Pramenem kolizních norem zůstávají pouze dvoustranné mezinárodní smlouvy o právní pomoci uzavřené mezi jednotlivými státy a vnitrostátní předpisy MPS. Mezi ČR a SRN není v této oblasti uzavřena žádná dvoustranná MS. Proto se pro určení pravomoci soudů v oblasti osvojení použije § 60 ZMPS a § 110 zákona o řízení ve věcech rodinných a v záležitostech dobrovolné soudní pravomoci. Stejně tak bude potřeba pro určení rozhodného práva použít ustanovení vnitrostátních právních předpisů, § 61 a 62 ZMPS a článku 22 EGBGB.

7.2. Pravomoc soudů ve věcech osvojení

Oblast osvojení je další oblastí, kde absentuje právní úprava pravomoci soudů na úrovni mnohostranných mezinárodních smluv či unijních nařízení. Článek 1 odst. 3 písm. b) nařízení Brusel II bis výslovně vylučuje ze své věcné působnosti osvojení a předadopční opatření. Otázky pravomoci nejsou řešeny ani nejvýznamnějšími

mezinárodními smlouvami v oblasti osvojení kupř. Haagskou úmluvou o ochraně dětí. Mezi ČR a SRN navíc není uzavřena žádná dvoustranná mezinárodní smlouva, která by obsahovala ustanovení o pravomoci a je třeba použít úpravu ZMPS a Zákona o řízení ve věcech rodinných a v záležitostech dobrovolné soudní pravomoci.

ZMPS při určování pravomoci vychází ze státního občanství (*lex patriae*) jako základního hraničního určovatele. V § 60 odst. 1 stanoví, že české soudy mají pravomoc rozhodovat v řízení, v nichž je osvojitel státním občanem a osvojují-li manželé, pak postačí, aby byl státním občanem alespoň jeden z nich. Pravomoc českých soudů může být založena, i když samostatný osvojitel nebo jeden z osvojujících manželů není českým státním občanem. Pro takové případy volí ZMPS jiné hraniční určovatele. V prvním případě je založena pravomoc českého soudu při splnění dvou podmínek: osvojitel nebo alespoň jeden z nich má na území ČR pobyt, postačí, bude-li zde přihlášen k trvalému pobytu¹⁰², a rozhodnutí soudu může být uznáno v domovských státech osvojitelů, je-li pouze jeden, pak v jeho domovském státě.¹⁰³ Z dikce ustanovení vyplývá, že rozhodnutí uznáno být může, nikoliv že být uznáno musí.

V případě druhém je pravomoc českých soudů vázána nikoliv na pobyt, nýbrž na podmínku obvyklého pobytu na území ČR osvojitele či alespoň jednoho z osvojujících manželů. Není zde ani požadavek uznatelnosti rozhodnutí o osvojení v domovských státech osvojitelů. Z uvedeného vyplývá, že určení pravomoci podle § 60 odst. 1 a 2 ZMPS vyžaduje existenci určitých skutečností na straně osvojitele, avšak irelevantními jsou atributy na straně osvojence.

Jedná-li se o osvojení nezletilého státního občana ČR, který zde má obvyklý pobyt, mají k jeho projednání na základě § 60 odst. 3 ZMPS pravomoc výlučně české soudy. K založení pravomoci českého soudu musí být splněny obě dvě podmínky, jak státní občanství, tak obvyklý pobyt na území ČR.

Německá právní úprava pravomoci soudů vychází z podobných hraničních určovatelů jako česká. Rozhodující je opět státní občanství účastníku právního poměru a není-li dána, pak je určujícím obvyklý pobyt. Německé soudy mohou dle §110 zákona o řízení ve věcech rodinných a v záležitostech dobrovolné soudní pravomoci jednat ve

¹⁰² PAUKNEROVÁ, Monika., ROZEHNALOVÁ, Naděžda., ZAVADILOVÁ, Marta a kol. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 928 s. ISBN 978-80-7478-368-5.s. 396.

¹⁰³ § 60 odst. 2 písm. a) ZMPS.

věcech osvojení, je-li dítě, osvojitel či jeden z osvojujících manželů Němec nebo má obvyklý pobyt v tuzemsku.

7.3. Kolizní úprava osvojení

7.3.1. Podmínky osvojení

Podmínky, které je třeba splnit, aby k osvojení mohlo dojít je třeba podle § 61 ZMPS posuzovat nejen podle práva, jehož občanem je osvojenec, i státu, jehož občanem je osvojitel. Osvojují-li dítě české státní příslušnosti dva němečtí státní občané, bude třeba zkoumat a splnit podmínky stanovené pro osvojení jak českým, tak německým právním řádem. Situace se zkomplikuje, nemají-li osvojitelé stejnou státní příslušnost. Musí být splněny podmínky právních řádů obou manželů určených podle jejich státní příslušnosti a právního řádu, jehož občanem je osvojenec.¹⁰⁴ Obě zmíněná ustanovení se uplatní jak na osvojení zletilé, tak nezletilé osoby.

Jestliže právo, na které je odkazováno, osvojení nepřipouští buď vůbec, nebo za okolností mimořádně tíživých je umožňuje § 61 odst. 3 ZMPS použít českého práva má-li osvojitel nebo alespoň jeden z osvojujících manželů nebo osvojenec obvyklý pobyt v ČR. Dochází zde při splnění podmínek k použití českého práva i v případě, že všichni účastníci osvojení jsou cizinci.

Mezi nejčastější podmínky kladené právními řády na osoby osvojitele patří existence věkového rozdílu mezi ním a osvojencem, jeho bezdětnost či souhlas druhého manžela s osvojením. K podmínkám na straně nezletilého osvojence patří zejména souhlas jeho zákonných zástupců s osvojením, popřípadě je-li dostatečně rozumově vyspělý, pak je vyžadován jeho souhlas. Většinou je osvojení vyloučeno, jsou-li osvojitel a osvojenec v blízkém příbuzenském vztahu, zejména se jedná o linii přímou či sourozence.

Jestliže osvojenec, osvojitel popřípadě jeden z osvojujících manželů bude českým státním příslušníkem, budou se podmínky osvojení posuzovat podle příslušných ustanovení českého práva. Ustanovení § 799 OZ stanoví, že osvojitelem se může stát pouze zletilá a svéprávná osoba, která způsobem života a svými osobními vlastnostmi zaručuje, že bude dítěti dobrým rodičem, jejíž zdravotní stav nebude překážkou v péči o

¹⁰⁴ § 61 odst. 2 ZMPS.

osvojené dítě. K osvojení je vyžadován souhlas rodičů dítěte, i samotného dítěte, dosáhlo-li věku alespoň dvanácti let.¹⁰⁵ Pro mezinárodní adopce je navíc v § 796 odst. 1 OZ jako jedna z podmínek stanovena povinnost připojit rozhodnutí příslušného orgánu veřejné moci o souhlasu s osvojením. Tímto úřadem je Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí sídlící v Brně a mezi jeho hlavní činnosti patří zprostředkování osvojení dětí s obvyklým pobytem na území ČR do zahraničí.¹⁰⁶

Preferováno je osvojení manžely, popřípadě jedním z nich, výjimečně je připuštěno osvojení jednou osobou, tento požadavek vyplývá kupř. z článku 6 Evropské úmluvy o osvojení dětí z roku 1967.

Německý zákonodárce při určování rozhodného práva pro osvojení v článku 22 EGBGB důsledně odlišil osvojení jednou osobou, které je podřízeno právu státu, jehož je osvojitel příslušníkem, a osvojení manžely, popřípadě alespoň jedním z nich, které se řídí právem rozhodným pro obecné účinky manželství. Osvojují-li manželé, bude se osvojení řídit podle odkazu na článek 14 odst. 1 EGBGB právem státu, jehož jsou oba manželé k okamžiku osvojení příslušníky, nebo jimi po dobu manželství byli a jeden z nich příslušníkem tohoto státu stále je. Jsou-li příslušníky různých států, bude se osvojení řídit právem státu, kde mají manželé v okamžiku osvojení obvyklý pobyt, popřípadě poslední obvyklý pobyt. Nemají-li manželé obvyklý pobyt na území jednoho státu, bude rozhodným právem právo státu, k němuž mají manželé z jiných důvodů nejužší vztah. Jelikož je odkazováno pouze na prvý odstavce článku 14 rozhodné právo určí pouze podle něj, volba práva učiněná manžely pro obecné účinky manželství je pro adopční statut bez právního významu. Německý zákonodárce při zvolení takové úpravy vycházel z úvahy, že by všechny právní vztahy uvnitř rodiny měly být podřízeny jednomu právnímu řádu.¹⁰⁷

Podle rozhodného práva bude mimo jiné posuzováno, zda vůbec k adopci může dojít, o jaký typ se bude jednat, jaké podmínky jsou kladeny na osobu osvojitele či osvojence či zda se bude jednat o osvojení na základě rozhodnutí soudu či na základě

¹⁰⁵ § 806 OZ.

¹⁰⁶ www.umpod.cz/osvojeni.

¹⁰⁷ ANDRAE, Marianne. Internationales Familienrecht. 2. Auflage. Baden-Baden: Nomos, 2006. 540 s. ISBN 3-8329-1361-0. str. 361.

smlouvy.¹⁰⁸ Podobně jako česká KN pro osvojení i článek 22 EGBGB nerozlišuje mezi osvojením zletilé a nezletilé osoby, použije se pro oba druhy. Je-li osvojován nezletilý, posoudí se podmínky podle ustanovení rozhodného práva upravující osvojení nezletilého.¹⁰⁹

Speciální kolizní úpravu zvolil německý zákonodárce pro souhlas s osvojením. Souhlas s osvojením, popřípadě možnost jeho nahrazení je třeba řadit mezi jednu z podmínek, aby k osvojení vůbec mohlo dojít a jako takový je třeba jej posoudit podle práva rozhodného na základě 22 EGBGB. V zájmu ochrany osvojence a jeho rodinných příslušníků byla pro souhlas do EGBGB zařazena speciální KN. Podle článku 23 EGBGB se budou podmínky a udělení souhlasu řídit vedle rozhodného práva pro osvojení právním řádem státu, jehož je osvojenec státním příslušníkem. Do rozsahu tohoto článku lze však zařadit pouze dva druhy souhlasů, souhlas osvojence a osob, které jsou s ním ve vztahu podle rodinného práva, zejména rodičů dítěte. Aplikace článku 23 přichází logicky v úvahu, pouze odkazuje-li na jiné právo než to, které je rozhodné pro osvojení podle článku 22.

Vezmeme-li v úvahu německého státního občana, který se rozhodl osvojit si dítě s českou státní příslušností, osvojení se bude řídit německým právem, jelikož se jedná o samostatného osvojitele a rozhodným právem bude právo státu, jehož je příslušníkem. Podle něj bude třeba posuzovat podmínky osvojení a mezi nimi i souhlas k osvojení. K tomuto přistoupí navíc nutnost zkoumat podmínky a udělení souhlasu podle německého práva, tedy podle práva státu, jehož příslušníkem je dítě.

Místo práva státu, jehož je osvojenec příslušníkem, může být podle článku 23 věta druhá použito německé právo, vyžaduje-li to blaho dítěte. To se týká kupř. osvojení dětí z rozvojových zemí, které po přerušení všech vazeb se svou vlastní přišly do SRN, aby zde byly adoptovány, a právo státu jejich příslušnosti neumožňuje upustit od souhlasu rodičů s osvojením či takový souhlas není možné získat, pak je lze říci, že

¹⁰⁸ SÄCKER, Franz, Jürgen a RIXECKER, Roland. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Band 10 Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Art. 1-46). 5. Auflage. München: Beck, 2010, lviii., 2542 s. ISBN 978-3-406-54850-5. str. 2423.

¹⁰⁹ SÄCKER, Franz, Jürgen a RIXECKER, Roland. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Band 10 Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Art. 1-46). 5. Auflage. München: Beck, 2010, lviii., 2542 s. ISBN 978-3-406-54850-5. str. 2425.

blaho dítěte vyžaduje, aby namísto práva státu, jehož je osvojenec příslušníkem bylo použito německé právo.¹¹⁰

Na rozdíl od české úpravy obsahuje EGBGB kolizní normu pro osvojení registrovaným partnerem. Podobně jako u osvojení manželky odkazuje článek 22 odst. 1 věta třetí na právo rozhodné pro obecné účinky registrovaného partnerství. Osvojuje-li partner, bude se osvojení řídit hmotněprávními předpisy státu vedoucímu registr. Bude-li tímto státem vedoucím registr SRN, pak registrovaný partner může osvojit dítě jako samostatný osvojitel, avšak je § 9 odst. 6 zákona o registrovaném partnerství vyžadován souhlas druhého partnera. Nově také může osvojit dítě svého partnera. Toto ustanovení bylo změněno na základě rozhodnutí Spolkového soudního dvora¹¹¹. Ten judikoval, že původní znění ustanovení § 9 odst. 7 zákona o registrovaném partnerství neumožňující partnerovi osvojit dítě druhého partnera je v rozporu s článkem 3 odst. 1 Základního zákona SRN zaručujícím právo na rovné zacházení a uložil německému zákonodárci změnit jeho znění.¹¹² Nově tedy § 9 odst. 7 zákona o registrovaném partnerství umožňuje osvojit dítě druhého partnera.

Český zákonodárce prozatím KN pro osvojení do textu ZMPS nezařadil. Je otázkou, zda se tomu tak stane v budoucnu, ale domnívám se, že by ZMPS takové ustanovení mít mělo, třeba ve formulaci podobné EGBGB.

7.3.2. Účinky osvojení

Samostatná kolizní norma je stanovena pro účinky osvojení. Těmi se rozumí zejména zánik dosavadních příbuzenských vztahů k původní rodině a vznik nových vztahů k osvojiteli a jeho příbuzným, včetně vzniku rodičovské odpovědnosti při osvojení nezletilého, osvojenec nabývá vůči osvojiteli stejná práva a povinnosti jako má

¹¹⁰ SÄCKER, Franz, Jürgen a RIXECKER, Roland. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Band 10 Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Art. 1-46). 5. Auflage. München: Beck, 2010, lviii., 2542 s. ISBN 978-3-406-54850-5. str. 2468.

¹¹¹ Rozsudek BHG z 19. 2. 2013, Az. BvL 1/11, BvR 3247/09.

¹¹²

http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2013/02/Is20130219_1bv1000111.html.

dítě vůči svému rodiči a osvojenci vzniká právo na výživné od osvojitele, není-li zachována vyživovací povinnost rodičů.¹¹³

Pro určení rozhodného práva, kterým se budou účinky osvojení řídit, obsahuje ZMPS samostatnou KN. Jako první se uplatní hraniční určovatel *lex patriae* všech účastníků v době osvojení, nemají-li všichni stejné občanství, budou se účinky řídit právním řádem státu, v němž mají všichni v době osvojení obvyklý pobyt a není-li ani takto možné rozhodné právo určit, pak bude rozhodující právo státu, jehož občanem je osvojenec.¹¹⁴

Bezprostřední účinky osvojení, tj. jak dojde ke změně právního postavení osvojence, vznik příbuzenského vztah k osvojiteli, jeho příbuzným či jeho manželovi a jaký bude jeho vztah k jeho původním rodičům, se explicitně řídí právem určeným na základě článku 22 EGBGB. Jiné KN normy jsou stanoveny pro určení jména či úpravu vyživovacích nároků mezi osvojitelem a osvojencem.

Speciálně je upraveno dědění po osvojiteli, jeho manželovi či příbuzných. Článek 22 odst. 3 EGBGB totiž poskytuje osvojiteli možnost stanovit ve formě pořízení pro případ smrti, že osvojenec má stejné postavení jako ten, kdo byl osvojen podle německých hmotněprávních předpisů, za podmínky, že se právní nástupnictví bude řídit německým právem. Obdobně je toto možné použít i řídí-li se osvojení cizím právním řádem. Avšak aplikovatelnost článku 22 odst. 3 EGBGB je omezena. Nepoužije se, dosáhlo-li osvojované dítě v době osvojení osmnáctého roku života.

7.3.3. Poměry mezi osvojencem a osvojitelem

Jak již bylo zmíněno, osvojením vzniká vztah jako mezi rodičem a dítětem, a osvojenec se vůči osvojiteli dostává do stejného právního postavení, jako je dítě k jednomu z rodičů. Toto je reflektováno i v oblasti kolizních norem pro tyto poměry. ZMPS v § 62 odst. 2 odkazuje ve věcech rodičovských práv a povinností, výchovy a výživy na rozhodné právo pro poměry mezi rodiči a dětmi v ustanovení § 57 ZMPS.

Výživné mezi osvojitelem a osvojencem se řídí právním řádem určeným podle Haagského protokolu o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti, potažmo nařízení

¹¹³ BŘÍZA, Petr, Břicháček T., Fišerová, Z., Horák, P., Ptáček L., Svoboda J. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014. 767 s. ISBN 978-80-7400-528-2. str. 323.

¹¹⁴ § 62 odst. 1 ZMPS.

o výživném, které na něj článkem 15 odkazuje.¹¹⁵ Rozhodné bude právo státu obvyklého pobytu oprávněného, není-li možné výživné získat, použije se lex fori. Nelze-li vymoci výživné ani podle lex fori, pak se použije právo státu, jehož státní příslušnosti jsou oprávněny i povinný. Dojde-li k podání žaloby u soudu státu, v němž má obvyklý pobyt povinný, bude podle čl. 4 odst. 3 Protokolu rozhodným právem nejprve lex fori, až poté následovaný právem státu obvyklého pobytu oprávněného. Bude-li žaloba podána u soudu státu, v němž má povinný obvyklý pobyt, bude výchozím právem lex fori, následovaný právem státu obvyklého pobytu oprávněného.

Ostatní věci rodičovských práv a povinností a opatření k ochraně osoby nebo jmění dítěte se podle § 57 odst. 2 ZMPS řídí právem určeným podle Haagské úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí.¹¹⁶ Pravomoc přijímat rozhodnutí v této oblasti mají na základě čl. 5 Úmluvy soudní nebo správní orgány smluvního státu, na jehož území má dítě obvyklý pobyt, které při výkonu této pravomoci používají své vlastní právo, vyžaduje-li to ochrana osoby dítěte, či jeho majetku, stanoví článek 15 odst. 2 možnost výjimečně použít či použítí právo jiného státu, ovšem za podmínky, že k němu má daná situace podstatný vztah.

Německý zákonodárce vychází ze stejné myšlenky jako český, když stanoví, že poměry mezi osvojencem a osvojitelem se budou řídit stejným právem jako poměry mezi rodiči a dětmi.¹¹⁷ Rozhodným právem bude na základě článku 21 EGBGB právo státu, v němž má dítě obvyklý pobyt.

7.3.4. Zrušení osvojení

Ohledně zrušení osvojení ZMPS neobsahuje výslovné ustanovení, ale jeho úpravu můžeme najít v několika dvoustranných mezinárodních smlouvách o právní pomoci. Ve většině z nich se zrušení osvojení řídí právním řádem státu, jehož příslušníkem je osvojitel. Dvoustranná smlouva o právní pomoci s Ukrajinou stanoví, že se osvojení a jeho zrušení řídí právem státu, jehož příslušníkem je dítě v době podání

¹¹⁵ § 57 odst. 1 ZMPS.

¹¹⁶ Vyhlášená pod č. 141/2001 Sb.m.s.

¹¹⁷ SÄCKER, Franz, Jürgen a RIXECKER, Roland. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Band 10 Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Art. 1-46). 5. Auflage. München: Beck, 2010, lviii., 2542 s. ISBN 978-3-406-54850-5. str. 2428.

návrhu na osvojení.¹¹⁸ Z uvedeného dovozují, že by se zrušení osvojení mělo řídit podle § 61 odst. 1 ZMPS, tedy podle práva, jehož státním příslušníkem je osvojitel i právem státu, jehož státním příslušníkem je osvojenec.

V oblasti rozhodného práva pro zrušení osvojení panují v německé právní společnosti rozpory. Podle převládajícího názoru¹¹⁹ se zrušení primárně řídí právem určeným podle článku 22 EGBGB. Je-li však porušena podmínka stanovená právem určeným podle článku 23 EGBGB a na základě tohoto nedostatku by bylo osvojená podle rozhodného práva potřeba zrušit, pak je třeba vzít v úvahu i toto právo.

Druhým názorem je, že pro zrušení osvojení kvůli nedostatku, který tu byl již při jeho založení, je třeba použít jak právo státu, jehož je osvojitel při osvojení příslušníkem, tak právo státu, jehož je příslušníkem osvojenec. Vznikne-li vada, jejímž následkem je zrušení osvojení až později, potom bude rozhodným právem právo státu určené na základě článku 22 EGBGB.¹²⁰

¹¹⁸ DOBIÁŠ, Petr a kol. Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář: podle právního stavu k 1. lednu 2014. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013. 528 s. ISBN 978-80-87576-94-6. str. 239.

¹¹⁹ Např. Andrae, Kroppholler.

¹²⁰ HEINRICH, Dieter. Interationales Familienrecht. 2., neubearb. Auf. Frankfurt am Main; Berlin: Verl. Für Standesamtswesen, 2000. ISBN 3-8019-5679-2. str. 312.

8. Závěr

Jako cíl své diplomové práce jsem si stanovila porovnání kolizních norem v oblasti mezinárodního rodinného práva, se zaměřením na vybrané otázky manželství, registrovaného partnerství a osvojení, jak jsou upraveny v právních řádech České republiky a Spolkové republiky Německo.

Když bych měla krátce zhodnotit obě porovnávané úpravy, nelze dle mého názoru říci, že jedna je lepší než druhá. Obě mají své klady a zápory. Kolizní normy v obou státech jsou obsaženy v zákonech. V České republice se jedná o zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve Spolkové republice Německo se jedná o uvozovací zákon k německému občanskému zákoníku. Nejmarkantnějším rozdílem při srovnání ustanovení jednotlivých zákonů je, že český zákonodárce předřadil ustanovení určující pravomoc samotným kolizním normám pro výběr rozhodného práva pro danou otázku. V sousední právní úpravě jsou ustanovení o pravomoci soudů zahrnuta do zvláštního zákona. Soudím, že uvedené je výhodou české úpravy, neboť to slouží k lepší orientaci a k přehlednosti.

Co je oběma zákonům společné je, před oběma mají aplikační přednost mezinárodní smlouvou či nařízením Evropské unie. Pro oba státy jsou takovými nařízeními Brusel II bis, nařízení č. 4/2009, o výživném. Spolková republika Německo je navíc jedním ze států, které se účastní nařízení posílené spolupráce na nařízení Řím III. Všechna zmíněná právní předpisy unifikuji pravidla k určení pravomoci soudů či jiných orgánů a pravidel, na jejichž základě je určeno rozhodné právo pro záležitosti spadající do jejich rozsahu. Dle mého názoru je unifikace těchto pravidel vhodným jevem a lze očekávat, že bude pokračovat i v budoucnu. Uvedené lze demonstrovat na připravovaných nařízeních unifikujících oblast majetkových poměrů mezi manžely a majetkových důsledků registrovaného partnerství. Na posouzení jednotlivých států pak zůstává, zda se takových nařízeních, smluv či ostatních forem spolupráce budou účastnit, či si ponechají vlastní izolovanou kolizní úpravu.

Ponechám-li stranou ustanovení těchto přímo závazných nařízeních a mezinárodních smluv ze srovnání kolizních norem v jednotlivých vnitrostátních zákonech lze říci, že často vychází z podobných, ne-li stejných principů.

Pro oblast uzavírání manželství je oběma úpravami zvolen jako dominantní hraniční určovatel *lex patriae* snoubence. Německá úprava navíc možnost za určitých podmínek použít jako rozhodné právo pro uzavření manželství právo německé, zejména bylo-li by jeho uzavření v rozporu se sňateční svobodou zaručenou Základním zákonem. České právo na takové situace nemá výslovné ustanovení, ale řeší jej prostřednictvím výhrady veřejného pořádku.

Pokud jde o obecné účinky manželství lze konstatovat, že hraniční určovatelé jsou v obou právech stanoveny podobně, až na poslední stupeň pomyslné kaskády, kdy německé právo neumožňuje použít německého práva, ale raději volí formulaci, že rozhodným bude právo státu, k němuž mají manželé z nějakého důvodu nejužší vztah. Kladně hodnotím možnost manželů zvolit si rozhodné právo i pro obecné účinky manželství, což podle českého práva možné není. Rozdílní jsou hraniční určovatelé v obou zákonech pro majetkové účinky manželství. V obou je však umožněna volba práva. Za vhodné považuji zařazení ustanovení na ochranu proti domácímu násilí i na úroveň kolizních norem.

V oblasti registrovaného partnerství je konstrukce kolizních norem také velmi podobná, podmínky jeho vzniku, účinky osobního i majetkového charakteru i jeho zrušení jsou všechny podřízeny právu určenému na základě příslušné kolizní normy. Německá právní úprava však navíc obsahuje určitou omezující klauzuli, podle které účinky partnerství řídicího se cizím právem nemohou přesáhnout rámec německé právní úpravy.

Německý zákonodárce navíc poskytuje silnější ochranu třetím osobám, které jsou v dobré víře a to konkrétně u majetkoprávních účinků manželství a také u obecných účinků registrovaného partnerství. Tato ochrana spočívá v podpůrné aplikaci příslušných ustanovení německého práva. Taková úprava v české právní úpravě absentuje, což ovšem dle mého názoru reflektuje i rozdílné postoje k osvojení registrovanými partnery na úrovni vnitrostátního hmotného práva.

Pro osvojení volí německá právní úprava jako dominantní hraniční určovatel *lex patriae* osvojitele, popřípadě odkazuje na právo rozhodné pro obecné účinky manželství. V zájmu ochrany osvojence je navíc stanovena kumulativní kolizní norma, kterou je třeba použít pro souhlas s osvojením. Český zákonodárce dle mého názoru zvolil úpravu vhodnější, jako hraniční určovatel totiž použil *lex patriae* osvojitele i osvojence a

stanovil posouzení podmínek osvojení, do nichž je řazen i souhlas s ním, rovnou podle obou právních řádů, čímž zamezil případným problémům v oblasti uznání platnosti osvojení. Domnívám se, že výrazným nedostatkem české kolizní úpravy je absence kolizní normy pro osvojení registrovaným partnerem.

Jako velký osobní přínos při zpracování této diplomové práce shledávám zejména seznámení se nejen s kolizními normami, jak jsou upraveny v zákonech Spolkové republiky Německo, ale také s velmi četnou a propracovanou německou právníckou literaturou a judikaturou německých soudů.

Po tomto krátkém shrnutí se domnívám, že cíle, který jsem si pro svou práci stanovila, bylo dosaženo a doufám, že v budoucnu budu moci k tomuto tématu vrátit, neboť nebylo možné obsáhnout všechny oblasti spadající do mezinárodního rodinného práva do jedné práce.

Seznam zkratek

ČR- Česká republika

SRN- Spolková republika Německo

EGBGB- Uvozovací zákon k občanskému zákoníku

EU- Evropská unie

KN- kolizní norma

MPS- mezinárodní právo soukromé

MS- mezinárodní smlouva

OZ- občanský zákoník

ZMPS- Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním

Seznam použité literatury

Monografie:

ANDRAE, Marianne. Internationales Familienrecht. 2. Auflage. Baden-Baden: Nomos, 2006. 540 s. ISBN 3-8329-1361-0.

BĚLOHLÁVEK, Alexander J. Mezinárodní právo soukromé evropských zemí: překlady předpisů mezinárodního práva soukromého s poznámkami a související informace. Praha: C.H. Beck, 2010, ISBN 978-807-4003-097.

BŘÍZA, Petr, Břicháček T., Fišerová, Z., Horák, P., Ptáček L., Svoboda J. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014. 767 s. ISBN 978-80-7400-528-2.

DOBIÁŠ, Petr a kol. Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář: podle právního stavu k 1. lednu 2014. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013. 528 s. ISBN 978-80-87576-94-6.

HEINRICH, Dieter. Interantionales Familienrecht. 2., Neubearb. Auf. Frankfurt am Main; Berlin: Verl. Für Standesamtswesen, 2000. ISBN 3-8019-5679-2.

HOFFMAN, Bernd von. Internationales Privatrecht: einschließlich der Grundzüge des Internationales Zivilverfahrenrechts. 7., Neubearb. Aufl. München: Beck, 2002. 568 s. ISBN 3-406-49585-0.

JAKOB, Von Dominique. Die eingetragene Lebenspartnerschaft im internationalen Privatrecht. Köln: Schmidt, 2002. s. ISBN 3-504-65114-8.

KEGEL, Gerhard a SCHURIG, Klaus. Internationales Privatrecht: ein Studienbuch. 9., neubearbeitete Aufl. München: C.H. Beck, 2004, XLV. 1189 s. ISBN 34-064-9587-7. (1189 s.)

KROPPHOLLER, Jan. Internationales Privatrecht:einschließlich der Grundbegriffe des internationalen Zivilverfahrensrecht. 5., neubearb. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck 2004,XXXIX. 719 s. ISBN 3-16-148316-2.

KUČERA, Zdeněk. Mezinárodní právo soukromé. 7. opr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2009. 462 s. ISBN 978-80-7239-231-5.

LOOSCHELDERS, Dirk. Internationales Privatrecht: Art. 3-46 EGBGB. Berlin: Springer, 2004, XXII. 691 s. ISBN 3-540-40712-x.

ONDŘEJ, Jan. Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní. 3. rozš.vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009.474 s. ISBN 978-80-7380-181-6.

PAUKNEROVÁ, Monika. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vyd.. Praha: C.H. Beck, 2013. 334 s. ISBN 978-80-7400-504-6.

PAUKNEROVÁ, Monika., ROZEHNALOVÁ, Naděžda., ZAVADILOVÁ, Marta a kol. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 928 s. ISBN 978-80-7478-368-5.

PAUKNEROVÁ, Monika, RŮŽIČKA, Květoslav a kol. Rekodifikované mezinárodní právo soukromé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. 193 s. ISBN 978-80-87146-94-1.

PFEIFFER, Magdalena. Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém. Praha: Leges, 2013. 192 s. ISBN 978-80-87576-84-7.

SÄCKER, Franz, Jürgen a RIXECKER, Roland. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Band 10 Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Art. 1-46). 5. Auflage. München: Beck, 2010, lviii., 2542 s. ISBN 978-3-406-54850-5.

ŠÍNOVÁ, Renata a kol. Řízení ve věcech rodinně právních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-50-9.

ŠÍNOVÁ, Renáta., ŠMÍD, Ondřej a kol. Manželství. Praha: Leges, 2014. 336 s. ISBN 978-80-7502-046-8.

Zákony a mezinárodní smlouvy

Mezinárodní smlouvy

Haagský protokol o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti

Úmluva o právech dítěte

Úmluva o ochraně dítěte a spolupráci při mezinárodním osvojení

Evropská úmluva o osvojení dětí 1967

Revidovaná Evropská úmluva o osvojení dětí

Předpisy Evropské unie

Listina základních práv EU

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, neboli nařízení Brusel II bis

Nařízení Rady (EU) č. 1259/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky, neboli nařízení Řím III.

Nařízení č. 4/2009, o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností, neboli nařízení o výživném

Návrh nařízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů manželů

Návrh nařízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství

Rozhodnutí Rady č. 2010/405/, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky

Německé zákonodárství:

Bürgerliches Gesetzbuch

Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch

Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit

Grundgesetz für Bundesrepublik Deutschland

Gesetz zur Anpassung der Vorschriften des Internationalen Privatrechts an die Verordnung (EU) Nr. 1259/2010 und zu Änderung anderer Vorschriften des Internationalen Privatrechts

Gesetz zur Durchführung der Verordnung (EG) Nr. 4/2009 und zur Neuordnung bestehender Aus- und Durchführungsbestimmungen auf dem Gebiet des internationales Unterhaltsverfahrenrechts

Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft

České zákonodárství

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a o změně některých souvisejících zákonů

Důvodová zpráva k ZMPS

Judikatura

Rozhodnutí Německého ústavního soudu BVerfGE 31, 58 ze dne 4.5. 1971, věc „Spanier-Beschluß“. Dostupné z: <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv031058.html>

Rozhodnutí BHG ze dne 9. 12. 2009, XII ZR 107/08, název: „Zur Qualifikation der Morgengabe im deutschen IPR“. Dostupné z:

http://www.lorenz.userweb.mwn.de/urteile/xiizr107_08.htm.

Usnesení OLG Frankfurt am Main z 14. 9. 2011, 20 W 4/10. Dostupné z:

<https://openjur.de/u/305723.html>.

Rozsudek BHG z 19. 2. 2013, Az. BvL 1/11, BvR 3247/09. Dostupné z:

http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2013/02/Is20130219_1bv1000111.html.

Články

MRÁZEK, Josef. Matrimonium claudicans a uzavírání manželství s cizincem nebo v zahraničí. Právní rozhledy. Praha: C.H. Beck. č.9, roč. 2007.str. 309-217. ISSN 1210-6410.

PAUKNEROVÁ, Monika. Případ česko-německého kulhajícího manželství: řešení nabízí evropské právo. Právní rozhledy. Praha: C. H. Beck. č. 16, roč. 2007. str. 597-601. ISSN 1210-6410.

Internetové zdroje

Zákon o mezinárodním právu soukromém, č. 91/2012 Sb., dostupné z:

<http://www.zakonyprolidi.cz/cz/2012-91> , 25. 2. 2015

Občanský zákoník, č. 89/2012 Sb., dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89> , 25. 2. 2015

Bürgerliches Gesetzbuch (Občanský zákoník) dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/bgb/gesamt.pdf> 28. 2. 2015

Uvozovací zákon k německému občanskému zákoníku (Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch) dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgbeg/index.html>, 28. 2. 2015

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 , dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?url=OJ:L:2003:338:0001:01:CS:HTML>. 3. 3. 2015

Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností, dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?url=OJ:L2009:007:0001:01:CS:HTML>, 3. 3. 2015

Oficiální portál Haagské konference mezinárodního práva soukromého: Důvodová zpráva k protokolu o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti, dostupné z:

http://www.hcch.net/upload/wop/maint_pd33e.pdf, 3. 3. 2015

Text Haagského protokolu 2007, dostupné z:

http://hcch.net/index_en.phd?act=conventiona.text&cid=133, 3. 3. 2015

Listina základních práv a svobod EU, dostupné z: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01000101.htm)

[lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01000101.htm](http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01000101.htm), 3. 3. 2015

Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtbarkeit,

(zákon o řízení v rodinných věcech a v záležitostech dobrovolné soudní pravomoci)

dostupné z: <http://gesetze-im-internet.de/bundesrecht/famfg/gesamt.pdf>, 10. 3. 2015

Důvodová zpráva k zákonu o mezinárodním právu soukromém, dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-k-ZMPS.pdf>, 12. 3. 2015

Rozhodnutí Německého ústavního soudu BVerfGE 31, 58 „Spanier-Beschluß“ ,

dostupné z: <http://servant.unibe.ch/dfr/bv031058.html>, 12.3.2015

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a o změně některých předpisů, dostupné z:

<http://zakonyprolidi.cz/cs/2000-301> , 12. 3. 2015

Základní zákon pro Spolkovou republiku Německo, dostupné z: [http://gesetze-im-](http://gesetze-im-internet-de/bundesrecht/gg/gesamt.pdf)

[internet-de/bundesrecht/gg/gesamt.pdf](http://gesetze-im-internet-de/bundesrecht/gg/gesamt.pdf) 12. 3. 2015

Nařízení Rady č. 1259/2010 (EU) ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky, dostupné z:

[http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CETELEX:32010R1259:CSHTML)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CETELEX:32010R1259:CSHTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CETELEX:32010R1259:CSHTML),

12. 3. 2015

Rozhodnutí Rady č. 2010/405, kterým se povoluje posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky, dostupné z:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:189:0012:01:CS:HTML>,
13. 3. 2015

Gesetz zur Durchführung der Verordnung (EG) Nr. 4/2009 und zur Neuordnung bestehender Aus- und Durchführungsbestimmungen auf dem Gebiet des internationales Unterhaltsverfahrenrechts, dostupné z:

http://www.bundesgerichtshof.de/SharedDocs/Downloads/DE/Bibliothek/Gesetzesmaterialien/17_wp/UnterhaltsverfahrensR/bgbl.pdf?blob=publicationFile , 14. 3. 2014

Zákon o registrovaném partnerství (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft), dostupné z: <http://gesetze-im-internet.de/bundesrecht/lpartg/>, 19. 3. 2015

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, dostupné z:

<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115>, 19. 3. 2015

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, dostupné z: <http://umpod.cz/osvojeni>,

20. 3. 2015

Návrh nařízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství, dostupné z: [http://eur-lex-](http://eur-lex-europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011PC0126:CS:HTML)

[europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011PC0126:CS:HTML](http://eur-lex-europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011PC0126:CS:HTML),

20. 3. 2015

Návrh nařízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství, dostupné z: [http://eur-lex-](http://eur-lex-europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011PC0127:CS:HTML)

[europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011PC0127:CS:HTML](http://eur-lex-europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011PC0127:CS:HTML),

20. 3. 2015

Konzulární zákon (Konsulargesetz), dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/konsg/>, 14. 3. 2015

Seznam států, které ratifikovaly revidovanou Evropskou úmluvu o osvojení, dostupné z: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=202&CM=1&DF=&CL=ENG>, 23. 3. 2015

Oficiální portál Českého statistického úřadu: www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu, k 27. 3. 2015

Oficiální portál Českého statistického úřadu: http://www.czso.cz/documents/10180/20554223/130069-14_2.pdf, k 28. 3. 2015

Statistika počtu cizinců v SRN: <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/1221/umfrage/anzahl-der-auslaender-in-deutschland-nach-herkunftsland/>, k 27. 3. 2015

Úmluva o právech dítěte, dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete-pdf>, k 28. 3. 2015

Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, dostupné z: <http://www.helcon.cz/cs/umluva-o-ochrane-deti-a-spolupraci-pri-mezinarodnim-osvojeni/>, k 28. 3. 2015

Evropská úmluva o osvojení dětí, dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/file/edee/u/knihovna/6768/umluva-o-osvojeni-deti.pdf>, k 28. 2015

Další odkazy:

Morgengabe, dostupné z: <http://de.m.wikipedia.org/wiki/Morgengabe>

Abstrakt

Mezinárodní právo soukromé ve srovnávacím pohledu (srovnání vybraného úseku v českém právu a právu zvoleného státu)

Tato diplomová práce se zabývá komparací kolizních norem v oblasti mezinárodního rodinného práva v České republice a Spolkové republice Německo. Zaměřuje se konkrétně na vybrané otázky manželství, registrovaného partnerství a osvojení, ve kterých je obsažen mezinárodní prvek. Při zpracování tématu byla zohledněna kromě vnitrostátních předpisů z oblasti mezinárodního práva soukromého také úprava na mezinárodní a unijní úrovni. Včetně budoucího vývoje v této oblasti.

Práce se skládá ze šesti kapitol. Po úvodu následuje kapitola první, která se zabývá obecným zařazením mezinárodního rodinného práva jako součásti mezinárodního práva soukromého a jejich vymezení. Následující kapitola je zaměřena na kolizní normy a hraniční určovatele sloužící k určení rozhodného práva. Zahrnuty jsou také pojmy jako výhrada veřejného pořádku či zpětný a další odkaz. Kapitola třetí je zaměřena na obecné vymezení pravomoci soudů k projednání sporů s mezinárodním prvkem. Čtvrtá kapitola je věnována manželství, obsaženy jsou prameny právní úpravy, pravomoc soudů v manželských věcech a srovnání kolizních norem pro jeho uzavření, rozvod, osobní a majetkové poměry mezi manžely. Na registrované partnerství je zaměřena kapitola pátá. Jejím obsahem je mimo jiné srovnání kolizních norem pro jeho uzavření, zrušení či poměry mezi partnery. V šesté kapitole, osvojení, dochází ke srovnání kolizních norem. Zahrnuje opět i právní úpravu v této oblasti a určení pravomoci soudů. Práce je zakončena závěrem, stručně shrnujícím dosažené poznatky.

Abstract

Private international law from a comparative perspective (comparison of a particular segment in Czech law and the law of a selected country)

This thesis works with a comparison of conflict rules in the field of international family law in the Czech Republic and in the Federal Republic of Germany. It is focused concretely on questions of marriage, register partnership and adoption, in which is included an international element. The topic has been taken into account in addition to the national rules of international private law also rules at international and European level. Includes is also future progress in this field.

Thesis is divided into eight chapters. The introduction is followed by first chapter, which deals with general classification of international family law as a part of international private law and their definition. Following chapter is focused on conflict rules, determining factors which may be used to determine the applicable law. Included are terms as public policy, remission or transference. Chapter three is about general definition of court's jurisdiction to hear the dispute with an international element. Fourth chapter is devoted to marriage, included are sources of legal regulation, jurisdiction of courts in matrimonial matters and comparison of conflict rules in the case of conclusion, termination of marriage, personal and property relations between spouses. On registered partnership is aimed chapter five. Its content is comparison of conflict rules for conclusion, termination and relations between registered partners. Sixth chapter, adoption, there is a comparison of the conflict rules. It includes again legal regulation in this field and determines the jurisdiction of the courts. At the end of my thesis is a conclusion which should briefly resume achieved knowledge.

Klíčová slova:

Mezinárodní rodinné právo, kolizní normy, použitelné právo, manželství, osvojení, registrované partnerství

Key words:

International family law, conflict rules, applicable law, marriage, adoption, registered partnership